

Využití volného času neorganizovanými dětmi a mládeží

Martin Kavala

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin KAVALA**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Využití volného času neorganizovanými dětmi
a mládeží**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerší odborné literatury

Vypracování osnovy a struktury BP

Zpracování teoretické a praktické části práce

Metodologie práce, stanovení výzkumných technik a metod

Teoretická a praktická východiska, závěry a doporučení

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Anna Masariková, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 10. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

BRINDZA, Ján. Deti a ich voľný čas. Bratislava : SÚV SZM, 1984. 87 s. ISBN 74-040-84.

HERZOG, Aleš, et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Praha : Česká asociace streetwork, 2008. 20 s.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

JEDLIČKA R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež. Redaktorka Alena Miltová. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. 156 s. ISBN 80-85850-66-4.

MACEK, P. Adolescence. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MASARIKOVÁ, Anna. Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vyd. Nitra : Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2002. 164 s. ISBN 80-968735-0-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času : Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PERHÁCS, Ján, et al. Multidimenzionálne aspekty výchovy a vzdelávania. 1. vyd. Nitra : Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005. 345 s. ISBN 80-8050-893-3.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník : 4., aktualizované vydání. 4. vyd. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SPOUSTA, Vladimír, et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzity, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, Vladimír, et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1997. 00 s. ISBN 80-210-1007-X.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 468 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. Volný čas a pedagogika zážitku. [s.l.] : [s.n.], 1992. 00 s. ISBN 80-210-0428-2.

VÁŽANSKÝ, Mojmír, SMÉKAL, Vladimír. Základy pedagogiky volného času. Brno : Nakladatelství PAIDO, 1995. 176 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

WIEGEROVÁ, Adriana. Cesty demokracie vo výchove a vzdelávaní. Bratislava : Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky v Bratislave, 2003. 185 s. ISBN 80-88868-85-8.

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29. 4. 2010

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce udevzdávané uchazečem k obhajobě musí být již nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požičovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že udevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3.

(1) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpouští-li autor takového díla užití svolení bez nízkého důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení škýbějšího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výsledku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihledne k výši výsledku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Využití volného času neorganizovanými dětmi a mládeží“ je zaměřena na charakteristiku dětí a mládeže jejich způsobu využití volného času a možnostem jejich rizikového jednání. Součástí práce je vymezení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a jejich možnosti a způsoby pomoci dětem a mládeži v těžkých životních situacích. Rovněž je provedena stručná charakteristika jednotlivých zařízení ve Zlínském kraji s popisem služeb, které nabízejí dětem a mládeži.

V praktické části je popsán výzkum soustředěný na způsob jakým děti a mládež tráví svůj volný čas a jaké množství volného času mají v jednotlivých obdobích roku. Vzhledem k tomu, že práce pojednává o neorganizovaných dětech a mládeži, jsou součástí výzkumu i rizikové aktivity spojené s neorganizovanými dětmi a mládeží, které mají vliv na vznik jednotlivých patologických jevů.

Klíčová slova: neorganizované děti, neorganizovaná mládež, volný čas, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

ABSTRACT

Bachelor's work: „Using of free time by unorganized children and teen-agers“ is aimed at the characterization of children and teen-agers, their way of spending of free time and possible result of their hazard behaviour. The work includes the specification of social settlements for children and teen-agers and speaks about their possibilities and ways how to help to children in hard situations of their life. There is made a brief characterization of each settlement in Zlín's region with the short description of services that are offered to children and teen-agers.

In practical part of the work is described research about the way of children and teen-agers to spend their free time and there is shown how much free time they have in each period of the year. According to discourse about unorganized children and teen-agers is included research about hazard activities that are connected with unorganized children and teen-agers as well. And there is found that these activities have influence on rise of each pathological effect.

Key words: unorganized children, unorganized teen-agers, free time, Low-threshold facilities

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych rád poděkoval panu Petru Kopřivovi vedoucímu nízkoprahového zařízení Salesiánského klubu mládeže, dále pak ředitelům základních a středních škol díky kterým bylo možné provést výzkum. Zvláště rád bych poděkoval doc. PhDr. Anně Masarikové, CSc. za čas a obětavost věnovanou při vedení bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	2
I TEORETICKÁ ČÁST	3
1 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY EDUKACE DĚTÍ A MLÁDEŽE	4
1.1 VYMEZENÍ POJMU DĚTI	4
1.2 VYMEZENÍ POJMU MLÁDEŽ	5
1.2.1 Formy organizace mládeže	7
1.3 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ.....	9
2 VOLNÝ ČAS	13
2.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	14
2.2 ČLENĚNÍ VOLNÉHO ČASU	16
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS.....	17
2.3.1 Vnitřní faktory	17
2.3.2 Vnější faktory	19
3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ	25
3.1 DRUHY NABÍZENÝCH SLUŽEB	26
3.1.1 Cíle	26
3.1.2 Poskytované služby	27
3.2 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ ZLÍNSKÉHO KRAJE.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM – ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE	41
4.1 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	41
4.2 HYPOTÉZY	41
4.3 METODY A TECHNIKY VÝZKUMU	42
4.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	43
4.5 POTVRZENÍ A VYVRÁCENÍ HYPOTÉZ.....	58
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM TABULEK	65
SEZNAM PŘÍLOH	66

ÚVOD

Tématem bakalářské práce jsou neorganizované děti a neorganizovaná mládež a způsob a možnosti jakým mohou využívat volný čas. Na myšlenku zpracování tohoto tématu mě přivedl můj syn, který se dostává do věku, kdy u něj může docházet k rizikovým aktivitám stejně jako u velkého množství jeho vrstevníků. Protože mě problematika neorganizovaných a rizikových dětí a mládeže zaujala natolik, stejně jako jednotlivé alternativy jak lze využít a trávit volný čas, rozhodl jsem se pro toto téma. Zároveň je zpracování této problematiky účelné z důvodu malé informovanosti široké veřejnosti o existenci nízkoprahových zařízení, které pomáhají mládeži vhodným způsobem využívat volný čas, tak i z důvodu nárůstu patologických jevů vyskytujících se u dětí a mládeže. Bohužel dnešní rodiče mnohdy nemají ponětí o existenci těchto nízkoprahových zařízení pro mládež a nabídky jejich volnočasových aktivit.

Cílem bakalářské práce je obecně charakterizovat problematiku volného času a současně popsat jednotlivé skupiny dětí a mládeže a zjistit jakým způsobem současné děti a mládež využívají volný čas. Současně popisují možnost, jak mohou trávit svůj volný čas neorganizované děti a mládež.

Bakalářská práce obsahuje čtyři části. V první kapitole charakterizují pojem děti, mládež, rizikovou mládež a rozdíly mezi organizovanou a neorganizovanou mládeží a možné rizika, které s sebou neorganizovaná mládež nese.

Ve druhé kapitole popisují volný čas, jeho historii, psychohygienická pravidla a jednotlivé funkce volného času, způsoby jakým lze volný čas členit a jednotlivé faktory, které volný čas a jeho trávení ovlivňují.

Ve třetí kapitole definují jednotlivé funkce nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Uvádím zde základní charakteristiky zařízení, způsoby práce a úlohu pracovníků v nízkoprahových zařízení. Rovněž charakterizují nízkoprahová zařízení nacházející se ve Zlínském kraji. Součástí je zpracovaný pohovor s vedoucím Salesiánského klubu mládeže.

Praktická část je obsažena ve čtvrté kapitole a její součástí je výzkum provedený formou dotazníku na vybraných základních a středních školách Zlínského kraje. Výzkum je zaměřen na způsob jakým dochází k využívání volného času ve vztahu k nízkoprahovým zařízeními a ke zjištění množství výskytu patologického jednání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY EDUKACE DĚTÍ A MLÁDEŽE

V této kapitole vymezím jednotlivé pojmy vztahující se k dětem, mládeži a neorganizované mládeži. Přiblížím situace ovlivňující mládež, která pak není schopna zařadit se mezi své vrstevníky. Jsou to především sociální situace, mezi které patří nelehké životní události, omezující životní styl a životní podmínky a jiné krizové situace.

Dále se zabývám činiteli ovlivňující způsob trávení volného času současných dětí a mládeže.

1.1 Vymezení pojmu děti

Většina z nás na otázku kdo a co jsou děti odpoví, že děti jsou kořením našeho života. V první řadě si musíme uvědomit, že dítě není zmenšený dospělý. Má své potřeby, které jsou specifické vzhledem k jeho věku. Za dítě můžeme považovat jedince od období narození do období adolescence. Během tohoto období dochází k významnému tělesnému, intelektuálními, jazykovému a sociálnímu vývoji (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). Během tohoto vývoje dochází k formování osobnostních rysů jedince.

V průběhu dětství můžeme rozlišovat jeho jednotlivé fáze (Vágnerová, 2005):

- novorozenecké období
- kojenecký věk – do prvního roku života. Jde o období ve kterém se vyvíjí způsoby prožívání a chování. Vznikají zde předpoklady pro postupné osamostatnění, které nastává v období batolecího věku.
- batolecí věk – trvá od 1 do 3 let. V tomto období se dítě začíná více osamostatňovat a uvědomuje si vlastní existenci. Začínají se uvolňovat různé vazby, které byly v předcházejícím věku. V tomto věku děti zjišťují svoje možnosti a schopnosti a usilují o sebeprosazení.
- předškolní období – od 3 do 6 - 7 let. Jde o období her. Tato fáze vývoje nekončí jen dosažením fyzického věku ale hlavně sociálně. V tomto období dochází k výraznému rozvoji sociálních vztahů, hlavně se svými vrstevníky v oblasti her, kde se dítě snaží o sebeprosazení, ale také se musí chovat prosociálně. Není vždy zcela zřejmé, kdy přesně toto období končí a nastupuje období školního věku.

- školní věk – od 6 - 7 do 11 let. Jde o významný mezník v životě dítěte. Dítě získává novou roli, která souvisí s nástupem do školy. Díky škole tak dochází k ovlivnění dítěte v oblasti jeho chování a sebehodnocení.

Školní věk je možné rozdělit na:

raný školní věk - trvá do 8 – 9 let kdy dochází k různým vývojovým proměnám, které se projevují ve vztahu ke škole

střední školní věk – trvá do 11 – 12 let. V této fázi dochází ke změnám, které dítě připravují na dobu dospívání.

starší školní věk – toto období trvá do ukončení školní docházky tj. do 15 let. Jde o první fázi dospívání.

- období puberty – můžeme rozdělit na **ranou adolescenci**, která trvá od 11 do 15 let. V tomto období je důležité vytváření přátelských vazeb a začínají se objevovat první lásky. Toto období končí po opuštění základní školy. Poté nastupuje **pozdní adolescence**, která trvá přibližně do 20 let. Jde o období, ve kterém dochází k zásadním psychosociálním změnám a rozvoji vlastní identity.

Každá fáze dětství má určité požadavky na způsob výchovy jedince. Období dětství by mělo být obdobím radosti a štěstí abychom na něj vždy rádi vzpomínali. Jen tak můžeme zajistit, aby se z jedinců stali zdraví lidé bez různých projevů patologického jednání, ať už během samotného dětství, dospívání nebo v dospělosti.

1.2 Vymezení pojmu mládež

Mládež, tak jak ji chápeme z pohledu dnešní doby se začala formovat koncem 18. a začátkem 19. století. Mládež a její vznik jako sociální kategorii však řadíme až do období 20. století. Pojem mládež lze charakterizovat jako skupinu vymezenou věkem, jejíž oddělení od dětí a dospělých není zcela přesné a mění se v historických i kulturních souvislostech. V současné době můžeme u nás zařadit mezi mládež jedince ve věku přibližně od 15 do 26 let. Věková hranice mládí se posouvá. Současné etapy života neprobíhají v sousledných událostech (studium → zaměstnání → rodina), ale může docházet k prolínání jednotlivých stádií. Podle charakteristiky, kterou uvádí Bílá kniha Evropské komise dochází v Evropské unii ke stárnutí společnosti. Z tohoto důvodu je nutné hledat lidské zdroje i mimo území Evropské unie a dávat příležitosti mládeži z jiných zemí. Evropská unie zde charakterizuje mládež jako skupinu obyvatelstva ve věku od 15 do 25 let. Tato mládež je označována jako mladí dospělí. Jde o skupinu, která má již

vytvořen vlastní názor, postoje vůči společnosti a postupně se zapojuje do výrobního procesu. Je nutné uvést, že za mládež se také považují jedinci mezi 26. a 30. rokem života, které je nazýváno obdobím tzv. mladé dospělosti. Mladí jedince je tedy rozděleno na několik etap. První z nich obsahuje studium, další vstup do výrobního procesu a poslední směřuje k ekonomickému osamostatnění a založení rodiny.

Průcha v pedagogickém slovníku charakterizuje mládež: „Sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společností, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové. Proto vzniká v průběhu socializace mládeže určité napětí, vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti tyto změny připustit.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 125-126).

Pokud hovoříme o mládeži, můžeme se setkat s pojmem adolescent. Adolescence je dospívání jedince, které probíhá mezi 15 a 20 rokem života. Dochází při něm k množství procesů po stránce fyzické, duševní, psychické a výchovné. Během těchto procesů dochází k osamostatňování jedince, vytváření si uceleného názoru na život a společnost, která ho obklopuje. Během krátké doby tak dochází k přeměně dítěte v dospělého člověka. Procesy přeměny probíhají u každého jedince odlišně. Dynamika s jakou dochází ke změnám je jiná u chlapců a jiná u děvčat. Zatímco chlapci upřednostňují soupeření a dominanci, u dívek převládá potřeba citových vztahů, vazeb a později přichází touha po dítěti.

Život mládeže v dnešní společnosti se liší od života mládeže v bývalých společenských poměrech. Období, kdy mládež dosahuje vyspělosti jak po stránce duševní, tak i fyzické, se projevuje mnohem dříve. Nároky, které klade současná společnost na jedince, nutí mládež k podávání vyšších výkonů. Ekonomická nestálost a rychlé změny ve společnosti nedávají mladým možnost dlouhodobého plánování svého života a tím se život stává komplikovanější a psychicky slabší jedinci se mohou snadno dostat na šikmou plochu. Také možnosti, které současná společnost nabízí, jsou pro dospívající mládež velmi lákavé a přináší množství nebezpečí v podobě drog, hazardních her a pouličních gangů aj. Velké množství stylů a možností moderního života směřují mládež k odkládání nebo úplnému odmítání dlouhodobých závazků. Na tento postoj má vliv zejména rozvoj komunikačních technologií, globalizace ve všech oblastech života a odkládání povinností spojených se

založením rodiny. Takový styl života je do jisté míry svobodný, je však také doprovázen vyšší mírou osobní a sociální nejistoty. (Macek, 2003)

Abychom měli lepší představu, jaké množství dětí a mládeže žije v České republice uvádím zde údaje ze statistické ročenky České republiky (2008), podle které žije na území České republiky z celkového počtu obyvatelstva 30 % dětí a mládeže od narození do 26 let. Z toho je zřejmé, že děti a mládež tvoří početnou skupinu obyvatelstva.

Mládež také bývá někdy charakterizována určitým stupněm biologického dospívání. I když mládež není nositelkou významných sociálních rolí ve společnosti, mnohokrát v historii byla a je jejím dynamickým prvkem. Stála u zrodu významných společenských změn, které vedly ke změně poměrů ve společnosti. Mládež se zkoumá z různých úhlů pohledu, zvláště z biologického, sociálního, psychologického a pedagogického. V prostředí mládeže vznikají různé skupiny, které prosazují různé alternativní životní styly (např. komuny, gangy, skinheadi apod.). V této souvislosti hovoříme také o subkulturách mládeže nebo o hnutích mládeže.

1.2.1 Formy organizace mládeže

Pojem mládež jsme charakterizovali v předchozí kapitole. Mládež můžeme dělit podle různých kritérií. Jedním z kritérií je dělení podle způsobu její organizace. Toto dělení má význam pro snížení výskytu patologického jednání u mládeže. Podle tohoto kritéria dělíme tedy mládež na organizovanou a neorganizovanou.

Organizovaná mládež je taková, která svůj volný čas tráví ve sdruženích nebo jiných organizacích podobného typu s konkrétním zaměřením. V těchto organizacích dohlíží na správné a zdravé využívání volného času osoba s potřebnými zkušenostmi a znalostmi v oblasti péče o mládež. Tyto aktivity většinou provozují tělovýchovné jednoty, organizace pro děti a mládež např. Junák, Skaut aj. Abychom mohli mluvit o skutečném organizovaném využití volného času, nestačí, aby jedinec docházel do těchto institucí jednou za čas, ale aby zde byla pravidelnost schůzek opakující se několikrát týdně. Organizovanost spočívá v pravidelnosti, dlouhodobosti a cíleném provozování těchto aktivit, které mládež připravují na budoucí život. Mládež, která tráví volný čas návštěvou těchto organizací, se potom při svém budoucím vývoji může snáze vyhnout patologickým jevům, jež provází neorganizovanou mládež.

Jako příklad může sloužit skautský oddíl, kde schůzky probíhají pravidelně na určeném místě, kterým je ve většině případů objekt sloužící jako klubovna. Při každém setkání je vedoucím naplánován program, během kterého dochází k plnění úkolů, které mají i dlouhodobější charakter, výuce dovedností (orientace v mapě, zálesáctví) a hrám zlepšující tělesnou zdatnost. Vliv na organizaci mládeže má také sociální prostředí, ve kterém mládež žije. Před rokem 1989 nebyly výraznější rozdíly mezi mládeží. Tyto rozdíly začaly být patrné až ve druhé polovině 90. let minulého století, kdy došlo ke změně majetkových poměrů ve společnosti a tím i k rozdělení společnosti do skupin podle majetkových poměrů. Společenská vrstva, která je ekonomicky zabezpečená, má jiné nároky na způsob života a využití volného času. Ne vždy je tento rozdílný způsob trávení volného času hlavním důvodem, který vede u ekonomicky silné mládeže k nižší účasti v běžných zájmových organizacích.

Jak jsem uvedl výše, opakem organizované mládeže je mládež neorganizovaná. Může se jednat o jedince nebo i celé skupiny, které pochází ze stejného sociálního prostředí. Mohou to být jedinci dříve organizovaní, ale vlivem rozpadu rodiny, problémů ve škole, v zaměstnání, případně jinou složitou životní situací u nich dochází (zvláště vlivem nedostatku finančních prostředků) k přerušení nebo i ukončení trávení volného času organizovaně. Na vině také může být nepochopení jednání a chování jedince, ze strany vrstevníků, se kterými se stýká při organizovaných aktivitách. Taková zkušenost pak vyvrcholí v postupném hledání jiných vrstevníků, kteří dokáží pochopit jeho potřeby. Tím se dříve organizovaný a bezproblémový jedinec stává lehkým terčem různých skupin žijících v lokálním, případně regionálním prostředí. Patologicky zaměřené skupiny jsou společností odmítány a vytvářejí vlastní subkulturu, kterou může jedinec zpočátku brát za vlastní. Tato mládež s sebou většinou nese patologické jevy jako jsou drobné krádeže, ničení majetku, sprejerství, nebo sklony k užívání omamných látek.

Větší výskyt takové mládeže můžeme zaznamenat na větších sídlištích okresních a krajských měst, kde je větší anonymita jedince. A právě tato anonymita ulehčuje různým subkulturám získávat do svých řad další mladé lidi, u kterých nebyly společností pochopeny jejich potřeby.

1.3 Riziková mládež

V současné době má mládež mnohem více možností v oblasti vzdělání, cestování nebo rizikových aktivit jako jsou adrenalinové sporty nebo užívání návykových látek. Právě poslední zmíněná možnost představuje největší nebezpečí, se kterým jsou následně spojeny různé druhy patologických jevů. Návykové látky, respektive jejich konzumace a případný nedostatek, totiž mohou vést ke krádežím, loupežím a násilnému chování. Z tohoto pohledu je mládež do jisté míry ohrožena, což lze formulovat jako rizikovost daného věku, která je způsobena mnoha faktory.

Podle Matouška představuje rizikovost u mládeže skutečnost, že mladý člověk „může být zvýšeně zranitelný, může si svým chováním ubližovat a může se proviňovat proti jiným lidem či proti společenským zájmům.“ (Matoušek, 2005, s. 268-269). Rizikovost spočívá v mnohem větším ohrožení psychosociálního vývoje mládeže v porovnání se zbylou skupinou populace dospělých. Rozsah rizika se nedá předpovědět, protože na jeho vznik má vliv mnoho faktorů. Jednoduše se nedá předpovědět, protože u každého jedince jsou jiné faktory a proměnné, které mohou vést ke vzniku rizikového chování a jednání. Při řešení problémů mládeže, které souvisí s jejím rizikovým jednáním, bychom se měli snažit pochopit pohnutky, které vedly jedince ke konkrétním činům. Pokud se nám nepodaří pochopit, proč došlo k rizikovému chování daného jedince, a uplatníme proti němu pouze určitou formu trestu, můžeme tak zhoršit jeho situaci a tím napomáháme k dalšímu rozvoji rizikovosti. Správné pochopení jejich situace je cesta jak snížit míru rizikovosti u skupiny mladých lidí.

Rizikové faktory jsou nejvíce ovlivněny změnami, které probíhají v období dospívání dítěte. Podle Labátha (2001) nejvýraznější změny během dospívání probíhají v následujících oblastech:

- biologické a fyziologické změny,
- sociální změny,
- psychické změny.

Jak je patrné, rizikových faktorů je skutečně mnoho, respektive do daných kategorií lze vměstnat různé prvky, které více či méně na mládež dopadají. Z hlediska fyziologických a biologických změn je to nárůst sexuality, ale také zvýšení tvorby hormonů, které mohou výrazně ovlivnit lidské chování. Z hlediska změn sociálních je to snaha někam patřit, ale

také případně hledání nového kolektivu při stěhování, nebo pouze změně školy, ke kterému dojde např. po skončení základní školy a přestupu na školu střední. Pokud se týká psychických změn, dítě více poznává sebe samo, uvědomuje si své bytí a své schopnosti, případně neschopnosti, což jej výrazně ovlivňuje v rámci postoje vůči druhým osobám, které mohou být v určitých dovednostech lepší, nebo naopak horší.

Za hlavní rizikové faktory dospívání lze však také považovat selhání při plnění jednotlivých vývojových úkolů. Dospívání je v životě člověka obdobím, které má rozhodující význam pro jeho osobnost. Vztah společnosti k dospívajícím by měl být pozitivní, protože má pro dospívajícího podstatný význam. Společnost by měla vytvořit optimální podmínky pro zdravé dospívání mládeže, neboť i na těchto podmínkách velmi závisí. Když budou podmínky příliš volné, dítě si bude v podstatě dělat, co chce, protože nebude mít žádné „mantinely“. Opakem je, když budou tyto mantinely příliš těsné, bude se snažit vyčlenit, protože nechce žít v podmínkách, kde mu není nic dovoleno. Přístup okolí je tedy velmi důležitý a je nutné volit určitý optimální přístup k dospívání mládeže, který bude do jisté míry dítě utvářet, ale stejně tak mu poskytne prostor pro vlastní rozvoj. Rizikovitost jednotlivých skupin mládeže vychází z nedostatku dovedností, které by mohly zlepšit sociální situaci prostřednictvím participace na životě společnosti.

Jedním z projevů rizikovitosti je dissociální či delikventní jednání. Dissociální vyjadřuje nesoulad, protiklad nebo rozpor k akceptovaným pravidlům. Dissociální jednání je formou sociální maladaptace. Maladaptace představuje oproti dissociálnímu vývoji širší pojem. Toto jednání představuje široké množství různých přestupků od méně závažných až po závažné porušení společenských norem a v poslední řadě trestnou činnost. Dissociální jednání se může projevit mezi jednotlivci, skupinami nebo mezi malou skupinou a majoritou. Poruchy chování jsou charakterizovány trvalým agresivním, dissociálním a vzdorovitým chováním. V případech dissociálního chování je rodina významným činitelem, který vyvolává a determinuje rizikový vývoj jedince.

Rodina, vzhledem k její finanční situaci, vztahu rodičů, podmínkám, které v domácnosti panují, množství sourozenců, starosti rodičů o děti, je skutečně faktorem, který může výrazně ovlivnit rizikovitost mládeže. Příkladem může být rodina, kde dítěti není věnována dostatečná pozornost. Takové dítě si může hledat pozornost jinde, což může vést i k tomu, že se dostává do skupin vrstevníků, kteří se vyznačují tím, že svůj volný čas tráví buď poflakováním, anebo takovou činností, která má minimální vliv na rozvoj jedince, ale spíše

může vést k destrukci jeho osobnosti – mezi takové činnosti se může řadit požívání alkoholu anebo jiných návykových látek.

Rodinných scénářů, které mohou vývoj dítěte poškodit, je poměrně velké množství. Tyto rodiny samy z jednoho ze svých členů vytvoří tzv. obětního beránka. Je to výsledek vznikajícího napětí v rodině způsobeného neřešením konfliktů, stresem nebo frustrací. Takto vzniklé napětí se kumuluje a vzniká potřeba jeho určité redukce. U tohoto jedince ostatní členové rodiny vytvářejí problémové chování tím, že některé jeho vlastnosti dramatizují, znehodnocují jeho názory, pocity a problémy. Takové rodiny prostřednictvím obětního beránka legalizují své projevy negativních emocí.

Děti s rizikovým vývojem však nutně nemusí být nejslabším článkem rodiny. Způsob chování dítěte můžeme považovat za jistou správu o stavu rodiny, i když je nutné si uvědomit, že toto pravidlo nelze zobecňovat. I dítě, které má dobré rodinné podmínky, kde je o něj pečováno a je přítomna rodinná láska, se může dostat do takového kolektivu, kde může k určitému riziku dojít. Přesto však většinou skutečně platí, že v případě, že se rodina chová k dítěti tak, jak bylo popsáno výše, projevuje se to na chování dítěte jako takového, což je následně i ukázka toho, jak rodina funguje, respektive nefunguje.

Pro správnou výchovu dětí je nutná komunikace v rodině, což je v podstatě základ. Při komunikaci je možné se vyvarovat nedorozumění a lépe pochopit, co dítě od rodičů, ale i od zbytku rodiny očekává během své výchovy. V komunikaci je nebezpečná informace, která obsahuje rozpor. V případě problému s rizikovým chováním dětí je vhodné zaměřit se na práci s rodinou. Pozitivní změny, kterých je dosahováno při práci s rodinou pak zpětně působí na chování členů rodiny.

Riziková mládež je do značné míry ovlivněná vztahy v rodině a vztahy mezi svými vrstevníky. Včasné podchycení náznaků rizikového chování, které mohou zachytit pedagogové na základních školách, může velmi eliminovat vznik rizikové mládeže. Je tedy vhodné, aby nedocházelo k výchově dítěte v rodině nezávisle na výchově dítěte ve škole, ale zásadní je zde provázanost mezi těmito dvěma základními instituty, které poskytují výchovu. Škola může odhalit stránky dítěte, které rodině zůstávají skryty. Následně je možné s rodinou konzultovat postup, ale samozřejmě je zde dvousměrná komunikace, kdy i rodina může s pedagogy konzultovat určité chování dítěte, jeho přednosti nebo nedostatky, tak aby se pedagog na tyto nedostatky a přednosti zaměřil, aby určité

dovednosti podporoval více než jiné, čímž se dítě bude vyvíjet hlavně v takové oblasti, která je mu bližší a v níž spíše vyniká.

Rodina a škola jsou tedy dvěma základními instituty, které ovlivňují vývoj dítěte a případně i rizikovitost jeho chování. Jako nástroj k tomu slouží klasické metody výuky, ale stejně tak je také důležité trávení volného času, které musíme koordinovat. Pokud má dítě příliš mnoho volného času, nemá co dělat a poflakuje se, dochází zde k větší náchylnosti k činnostem, které lze nazvat rizikovými.

V této části jsem charakterizoval děti a jejich postupný vývoj od narození až po období rané adolescence. Současně jsem popsal mládež, která navazuje na děti jako další významná etapa vývoje jedince. S mládeží jsou spojeny jednotlivé formy její organizace, v nichž zvláštní skupinu tvoří riziková mládež. Možnosti a způsoby využití volného času nejen rizikové mládeže popisují v dalších kapitolách. Hranice mezi dětmi a mládeží není přesně daná a liší se podle vyspělosti každého jedince. Stejně tak vzniku rizikového chování u mládeže předchází dispozice jedince, výchova v rodině a sociální prostředí, ve kterém vyrůstá.

2 VOLNÝ ČAS

Od druhé poloviny 20. století došlo k velkému technickému rozvoji, který zapříčinil změny v životním stylu a v hodnotovém systému obyvatelstva. Výrazný posun a rozvoj vědy a techniky společně se zásadními změnami celé společnosti způsobil, že široké vrstvy obyvatelstva, zvláště pak děti a mládež, disponují relativně větším množstvím volného času, než tomu bylo v minulosti. Podle některých autorů kategorie volného času, jak je dnes chápána, je produktem moderní doby a naší civilizace. Rozvoj telekomunikační techniky, počítače, mobilní telefony a jiné vymoženosti dnešní doby se významně odráží v kvalitě trávení volného času.

Co to tedy volný čas je? Pod tímto pojmem si každý jedinec představí něco jiného, pro děti to jsou dny prázdnin a doba, kterou nemusejí trávit ve škole a který nabízí velké množství aktivit a činností, pro dospívající mládež to zase může být čas strávený při různých zájmových aktivitách a pro nás dospělé jde jistě o části dne, kdy nemusíme řešit každodenní problémy. Obecně si tedy pod pojmem volný čas můžeme představit souhrn jednotlivých aktivit, které dobrovolně vykonáváme a které nás naplňují pocitem sebeuspokojení, protože jde o nejvíce svobodnou vůli jedince při volbě činností a využití tohoto časového úseku v našem životě.

Volný čas můžeme definovat jako časový prostor, který člověku umožňuje „svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnosti nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky“ (Vážanský - Smékal, 1995, s. 17). Můžeme jej také chápat buď jako veškerý čas, který není věnován výdělečné činnosti a povinnostem, nebo pouze jako čas, jehož náplň není utilitární a je určována svobodnou volbou jedince. V druhém pojetí nemůžeme za volný čas považovat nezbytné práce pro zachování funkce rodiny a domácnosti. Typickou náplní volného času je odpočinek, zábava a sebevzdělávání. Rozsah volného času i jeho konkrétní náplň se liší u jednotlivých věkových skupin, u lidí s různým vzděláním a povoláním.

Způsoby trávení volného času by měly jedinci přinášet pocit uspokojení a příjemné zážitky. Škodlivé pak bývá, když jedinec má velmi málo volného času nebo když nemá žádný. V této souvislosti se vyskytují různé patologie volného času, jejichž příčinou jsou nevhodné aktivity a neschopnost jedince odpočívat. Stejně tak je pro trávení volného času potřeba určitých kritérií. Aby volný čas plnil svůj účel, nesmí být aktivity impulzivní,

neklidné, roztržité nebo nesystematické. Dalším negativním jevem může být nuda, kdy jedinec pociťuje prázdnotu ve využití volného času. Aby k těmto patologickým jevům nedocházelo, je nutné působit na jedince výchovně. Jedním ze způsobů výchovného působení je i stanovení pravidel pro využívání volného času.

Psychohygienická pravidla využívání volného času:

- 1) Volný čas není tráven zbytečně.
- 2) Každý má zodpovědnost nejen za svou práci, ale i za to, jak tráví svůj volný čas.
- 3) Nejvýhodnější je organizovat si volný čas individuálně.
- 4) Ve volném čase je nutné odstranit každou křečovitost a nesmyslné úsilí.
- 5) Používat fantazii.
- 6) Snažit se o široké záliby a nevázat jejich realizaci na zaměstnání.
- 7) Činnosti ve volném čase mají přinášet a být doprovázeny pozitivním emočním laděním.
- 8) Pro činnosti, kterým se člověk ve volném čase věnuje by měl mít odpovídající schopnosti.
- 9) Činnosti ve volném čase by měly vést k subjektivnímu prožitku úspěchu.
- 10) Náplň volného času by měla mít kořeny v imaginaci a ne v racionalitě (aniž by docházelo k odtržení od reality). (Spousta, 1996)

Současná mládež tráví volný čas živelně a nekontrolovaně bez dohledu dospělých nebo provozují sociálně patologické jevy jako je šikana, záškoláctví, kriminalita a drogy. Naším cílem by měla být snaha tyto negativní jevy odstranit a uvést trávení volného času a povinností do vzájemné rovnováhy. Využívání volného času by mělo být součástí každého jedince naší moderní společnosti.

2.1 Funkce volného času

Stejně jako ostatní i volný čas má své funkce. Podle Pávkové (2002) má volný čas následující funkce: výchovně vzdělávací funkci, zdravotní funkci, sociální funkci, preventivní a rozvojové zaměření skupiny, výchovný projekt, cíle, úkoly a metody (funkce seberealizační).

- **výchovně vzdělávací funkce**

Na plnění této funkce je kladen zvlášť důraz. Jednotlivé instituce, které působí v oblasti volného času se podílejí na rozvoji schopností dětí a mládeže, na jejich kultivaci a uspokojování zájmů a potřeb. Vlivem zajímavých činností dochází k žádoucímu využívání volného času. Díky praktickým zkušenostem si pak děti a mládež dokáží lépe vytvořit vlastní názor na život.

- **zdravotní funkce**

Už z názvu funkce je zřejmé, že bude zaměřena tak, aby usměřňovala režim dne způsobem, který bude vytvářet zdravý životní styl. Pro zdraví je důležitý pohyb na čerstvém vzduchu, který tak uvede do rovnováhy čas, který děti a mládež tráví ve školních lavicích. Instituce, které napomáhají využívání volného času přispívají tím, že děti volný čas tráví v příjemném prostředí. Další způsobem jak dbát o zlepšování zdraví ve volném čase je volba vhodných činností, při kterých nehrozí riziko úrazu.

- **sociální funkce**

Na sociální funkci se nejvýznamněji podílejí instituce jako jsou domovy mládeže, školní družiny a ostatní podobná zařízení, kde se setkávají děti podobných věkových skupin bez ohledu na sociální příslušnost k určité vrstvě obyvatelstva. Tím dochází k utváření žádoucích sociálních vztahů.

- **preventivní a rozvojové zaměření výchovy**

Preventivní působení je zaměřeno na oblasti rizikových aktivit jako jsou šikana, záškoláctví, kriminalita a drogy. Prevenci můžeme rozdělit do 3 skupin.

Primární prevence, která je určená široké veřejnosti. Do této skupiny patří osoby, které dosud nejsou rizikové z pohledu kriminality nebo drog.

Sekundární prevence je zaměřena na osoby, které již jsou kriminálně rizikové nebo na osoby, u nichž je možnost, že se závadovými stanou.

Terciární prevence spočívá v působení na ty, kteří již byli negativními jevy zasaženi. Podle Pávkové (2002) musí jednotlivé systémy obsahovat všechny tři složky.

- **výchovný projekt, cíle, úkoly a metody (funkce seberealizační)**

Touto funkcí se rozumí samotná realizace projektů, které umožní jedinci, aby se ve svém volném čase dokázal realizovat. Projekty se vytvářejí pokud chceme dosáhnout určitého cíle v daném časovém úseku. Většinou se jedná o různé druhy akcí pořádaných institucemi zabývajících se využitím volného času. Prostředky a postupy, které se používají k dosažení

vytyčených úkolů a cílů mohou být různé. Cíle jednotlivých projektů jsou konkretizovány do jednotlivých úkolů. Tyto úkoly pak musí být formulovány přesně. Při správné formulaci úkolů dochází k jednoduššímu výběru způsobů a metod, jak dané úkoly splnit. Samotné plnění úkolů pomáhá dětem k jejich realizaci v různých oblastech života.

2.2 Členění volného času

Způsob využití volného času, zájmy a potřeby při volnočasových aktivitách mají vypovídající schopnost o emocionální a kognitivní sféře osobnosti. Po pracovním vypětí, celodenním soustředění si organismus potřebuje odpočinout a nasbírat nové síly.

Volný čas podle jeho funkce rozdělil H.W. Opachowski do osmi hlavních potřeb, které byly sebrány a analyzovány moderním výzkumem volného času. Tímto přehledem dokázal vystihnout současné požadavky společnosti na využití volného času. „Zároveň poukázal na zkřížení a vnitřní závislost a tím také na rozdílné zdůrazňování a pořadí:

- REKREACE - potřebu zotavení, osvěžení, zdraví a dobrého pocitu zbavení zátěží všedního dne a psychické uvolnění, odpočinek a spánek, dobrý zdravotní stav
- KOMPENZACE – potřeba vyrovnání, rozptýlení a potěšení, tzv. nic nedělání
- EDUKACE – potřeba poznání, touha po zážitku, zvědavost v chování a jednání se zkouškami, výměna rolí a učení se jednat v rolích, potřeba učení a aktivizace vlastních možností jednání
- KONTEMPLEACE – potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí, mít a umět získat čas pro sebe samého, uvědomění si sebe sama
- KOMUNIKACE – potřeba sdělení, kontaktu a družnosti, sdělovací potřeba, touha nebýt sám, zvýšené vnímání pocitů, empatie, láska, něžnost
- INTEGRACE - potřeba společnosti, kolektivního vztahu a tvoření skupin, potřeba podpory a skupinové atmosféry, hledání emocionální jistoty, sociálního bezpečí a stability
- PARTICIPACE – potřeba účastenství, angažovanosti a sociálního sebepojetí, účast, podíl a spolupůsobení na dění, úsilí o společné cíle a realizaci společných záměrů, spolurozhodování, spoluúčast, spoluodpovědnost
- ENKULTURACE – potřeba kreativního rozvoje, produktivního opatření a účasti na kulturním životě, potřeba nezávislého růstu osobních schopností a nadání, prosazování

vlastních myšlenek, schopnost vyjádření, fantazie, spontaneita.“ (Vážanský - Smékal, 1995, s. 30-31)

2.3 Faktory ovlivňující volný čas

Na trávení a způsobu využití volného času mají vliv různé faktory. Faktory můžeme rozdělit na vnitřní faktory mezi které patří věk, pohlaví, fyzická kondice a zdravotní stav, psychickou kondici a příslušnost ke společenské vrstvě a na faktory vnější, ke kterým řadíme rodinu, školu, kulturu, vrstevnické skupiny a média.

2.3.1 Vnitřní faktory

Za vnitřní faktory je možné považovat stav jedince, který je dán a který nemůže ovlivnit. Tyto znaky jsou každému jedinci dány, některé při narození (např. pohlaví), jiné získá během života. Některé z nich se však během života mohou měnit v závislosti na tom, jak jedinec nakládá se svým zdravím a ke které společenské vrstvě se během života zařadí. Neodmyslitelně jsou s životním úspěchem spjaty dispozice, vlohy, nadání a talent. Tyto vnitřní faktory do jisté míry určují naši úspěšnost během životní dráhy.

Níže jsou popsány ty faktory, které se svým působením nejvíce podílí na způsobu a kvalitě trávení volného času.

- **Věk**

Věk patří mezi jeden ze základních faktorů, který určuje způsob využití volného času. Jiný způsob trávení volného času bude mít jedinec v předškolním a školním věku a jiný pak v dospělosti. Stejně tak i nároky na množství volného času se liší v závislosti na věku.

Zatímco školní děti a mládež většinou považují za volný čas aktivity, které nejsou spojeny se školou, dospělý jedinec má pak volného času velmi málo. Jednotlivé věkové skupiny tráví volný čas odlišně. Jedinci, kteří jsou si věkově blízcí, mají na volný čas podobné požadavky. Proto můžeme jedince a jejich způsoby trávení volného času v závislosti na jejich věku rozdělit do skupin v rozmezí 10 let. Každá takto vzniklá skupina má na volný čas, jeho množství a kvalitu jeho trávení během jednotlivých období života jiné nároky.

- **Pohlaví**

Pohlaví ovlivňuje způsob trávení volného času po celý život stejně. Už ve školním věku si děti vybírají volnočasové aktivity ve formě kroužků, volbu sportů podle toho, zda se jedná

o chlapce či dívku. Určitě zde působí zvyky v dané oblasti země. Zatímco chlapci volí spíše aktivity zaměřené na sílu a rychlost, u dívek se čeká, že zvolí volnočasové aktivity zaměřené na krásu (tanec, hudba) a praktické dovednosti, které je možné uplatnit v dospělosti.

V předškolním věku si nejsou děti schopny uvědomit, co je pro ně z hlediska pohlaví vhodnější. Ale už i v tomto období děti vědí, že fotbal je zaměřený více pro chlapce a panenky více pro dívky.

- **Fyzická kondice a zdravotní stav**

Při trávení volného času existují určité limitující faktory a fyzická kondice je právě jedním z nich. Na zdatnosti a fyzických schopnostech závisí jednotlivé možnosti využívání volného času. Fyzická kondice zvláště určuje, zda se budeme během volna věnovat sportovním aktivitám nejen rekreačně, ale i na závodní úrovni, nebo spíš vložíme naši energii do jiných činností jako je např. umění.

Bohužel v současné době se stále více setkáváme s tím, že děti svůj volný čas tráví hraním počítačových her. Ty tam jsou doby, kdy v období prázdnin byly hřiště plné dětí, které se věnovaly různorodým aktivitám a hrály různé hry. Vysedávání u počítačů a televize snižuje fyzickou kondici a pokud jsou v nadměrné míře konzumovány sladkosti, tak může způsobovat i obezitu.

Proto by se zdravotnímu stavu a fyzické kondici měla věnovat velká pozornost hlavně ze strany rodičů, kteří mohou včas rozpoznat nastupující problémy.

- **Psychická kondice a příslušnost ke společenské vrstvě**

Do psychické kondice můžeme zařadit duševní zdraví, které bývá považováno za nejcennější statek. Psychická kondice také určuje způsob, jak lidé tráví svůj volný čas. Dělník v továrně bude ve volném čase nabírat síly na další den. Naopak tomu bude u jedince, který při práci využívá duševní síly. U takového můžeme čekat, že svou psychickou kondici bude vylepšovat lehčí manuální prací nebo vytvářením určitých hodnot v podobě drobného kutilství.

Nemalý vliv jak naložit s volným časem má i společenské postavení. Bohatí lidé využívají svých prostředků k trávení volného času mimo realitu všedních dnů na nákladných dovolených obklopeni luxusem.

Bohužel musím říci, že společenské postavení je svým způsobem limitujícím faktorem jak s volným časem naložit. Tento faktor však není úplně osobního rázu.

Volný čas určitě působí jako lék pro dobré duševní zdraví a psychickou kondici.

2.3.2 Vnější faktory

Vnější faktory jsou ty, které utvářejí jedince během jeho vývoje. Mezi základní faktory socializace jedince patří v první řadě rodina, následuje škola. Během celého života ovlivňují jedince vrstevnické skupiny a kulturní prostředí ve kterém žije.

- **Rodina**

Rodina je považována za základní jednotku společnosti. Patří mezi jednu z hlavních činitelů socializace. Jde o malou primární společenskou skupinu, která má své funkce, prostřednictvím kterých dosahuje uspokojování potřeb jednotlivých členů rodiny. Každý člen rodiny plní společensky určené a uznávané role, které vyplývají ze společného soužití. Z historického hlediska rodina procházela určitými typy manželství počínaje manželství skupinovým, v období prvobytně-pospolné společnosti, přes párové, monogamní, vícečetné (uplatňované v některých zemích arabského světa) až do současného elitárního typu rodiny, kdy došlo ke zrovnoprávnění postavení ženy v rodině.

Rodinu můžeme dále rozdělit podle toho zda je úplná, zde žijí všichni členové rodiny (otec, matka, děti), neúplná, kde chybí jeden člen rodiny buď otec, nebo matka bez ohledu na důvod absence jednoho z rodičů

Mezi základní funkce rodiny patří funkce biologicko – reprodukční. Cílem je nejen přivedení dětí na svět, ale také vytvoření vhodných podmínek pro život. Každá rodina ke své existenci a ke svému správnému fungování potřebuje zabezpečení po stránce finanční i materiální. Toto zabezpečení nespočívá výhradně jen po stránce materiální, ale mělo by postupně přecházet do dalších oblastí (duševní, sociální) lidského života. V tomto případě jde o funkci ekonomickou.

K tomu aby se členové rodiny cítili v pohodě je nutná emocionální stránka jednotlivých členů. Jde tedy o další z funkcí rodiny a to o funkci emocionální. Role rodiče je vázána na člověka plně rozvinutého, který si je vědom povinností vyplývajících z manželského svazku. Emoce, které se v rodině projevují u všech jejích členů v různých podobách, jsou důležité především pro dítě a pro jeho správný vývoj. Emocionálně vyrovnaní členové rodiny přispívají k celkové harmonii v rodině.

Funkce socializačně-výchovná je ze všech funkcí rodiny nejrozsáhlejší. Zájem rodičů je důležitý ke správnému rozvoji dětí a kvalitní péči o ně. Nejde jen o to, zajímat se o dítě v jeho ranném a předškolním věku, kdy si v rodině osvojuje základní pravidla chování, ale hlavně v období, kdy je vystaveno rizikovým faktorům a jevům, které se objevují v době dospívání. Celkovou osvětou ve výchově je pak možné ochránit dítě před nepříznivými situacemi. Smyslem výchovné funkce je učit dítě, aby v dospělosti dokázalo řešit všechny svoje problémy a překážky. Důležitou roli pro výchovu dětí hraje také zájem rodičů o využívání volného času a o typy volnočasových aktivit dětí. Zda se rodiče podílí aktivně na rozvoji zájmů dítěte nebo zda je jejich zájem rezervovaný a zahrnuje pouze finanční stránku věci, zda vytvářejí dostatečné podmínky pro racionální využívání volného času dětí, to vše ovlivňuje, zda dítě u dané volnočasové aktivity vydrží nebo zda ji provádí pouze z důvodu přání svých rodičů. Aktivní zájem o to, co dítě ve volném čase dělá, zabraňuje problémům s výchovou a vytváří pozitivní vztah mezi dítětem a rodičem.

Poslední funkcí je funkce kulturní, která se zaměřuje na seznamování jedince s tradicemi a historií společnosti, ve které žije. Zdravý postoj rodičů ke kultuře, odmítání xenofobních a rasistických názorů, vedení k multikulturalismu je správným způsobem, jak ukázat dítěti, kudy se má ubírat jeho smýšlení v oblasti kultury i v postojích k novým jevům ve společnosti..

Nemůžeme si vytvářet iluzi, že všechny rodiny jsou zdravé a plní všechny své funkce. V současné době, více než kdy jindy, dochází k rozpadu rodiny ještě před dovršením dospělosti dětí. Rozpadem rodiny může docházet ke změnám v chování dětí, rodina může přestat plnit své funkce a tím je další vývoj dětí ohrožen. V této souvislosti mluvíme o tzv. dysfunkčních rodinách, které neplní jednu ze svých funkcí, případně neplní dostatečně jednotlivé funkce rodiny. U těchto rodin dochází k výskytu sociálně-patologických jevů. Dalším typem nesprávně fungující rodiny je rodina afunkční, která neplní žádnou ze svých funkcí. V této rodině rodiče nepečují o své děti, které vyrůstají bez jakékoliv výchovy nebo zájmu ze strany rodičů. Právě z těchto rodin se může rekrutovat problémová a riziková mládež, která svým patologickým jednáním a vystupováním může často strhnout k této činnosti i své vrstevníky. V případě nefunkční rodiny zajišťují nápravu státní orgány prostřednictvím náhradní rodinné péče.

Bohužel současná ekonomická situace rodin a uvolněný životní styl spíše napomáhají rozpadu rodiny. Stále častěji se vyskytují rodiny neúplné, popřípadě doplněné. Děti z rodin

doplněných však mají mnohem větší šanci nesklouznout během dospívání k patologickému jednání. Proto by mělo být cílem společnosti vytvořit zdravé prostředí pro vznik rodiny a snahu o její udržení.

- **Škola**

Po rodině vstupuje do hry socializace jedince škola. Provází člověka od útlého věku až do dospělosti. První setkání se školským zařízením jsou pro dítě mateřské školy. Nástup do mateřské školy bývá pro většinu dětí stresující událostí, ovšem po pár dnech strach zmizí a nepřítomnost rodiče (většinou jde o matky) je nahrazena vstřícností učitelek a navázáním nových vztahů se svými vrstevníky. Do mateřské školy si dítě přináší základní návyky z oblasti chování, hygieny a vidění světa dětskýma očima. Veškerý čas dítěte v době kdy je v mateřské škole považují za volný čas během kterého se věnuje hrám se svými vrstevníky. Ať už jde o hry spontánní nebo cíleně zaměřené pod vedením učitele, kdy se rozvíjí schopnosti dítěte. V posledním ročníku mateřské školy probíhá příprava na zvládnutí základní školní docházky.

Nástup na základní školu je přelomem v životě dítěte. Období bezstarostnosti a her pomalu končí a do života začínají přibývat první povinnosti spojené se školní docházkou. Protože dítě na prvním stupni základní školy zvládne jen omezený počet hodin, je denní vyučování ukončeno v čase oběda. Po této hodině nastává dítěti volný čas, který by mělo využít k relaxaci. K tomu jsou ve školách zřízeny školní družiny s množstvím možností využití volného času dítěte před odchodem domů. Kromě školních zařízení, které slouží k trávení volného času dětí a mládeže existují i mimoškolní zařízení, jež se významnou měrou podílejí na výchově.

- **Vrstevnické skupiny**

Mimo výše uvedené faktory má na trávení volného času také vliv pobyt ve vrstevnických skupinách. Vrstevnickou skupinu můžeme v širším slova smyslu charakterizovat jako skupinu složenou z jedinců stejného věku (vrstevníků), kteří žijí ve stejné společenské atmosféře s podobnými postoji k životu. Socializace je proces, který probíhá během celého života jedince. Jedinec se stává členem vrstevnické skupiny v každém období svého života. Jestliže v prvních letech života člověka je hlavním činitelem socializace rodina, ve které se dítě učí základním společenským a kulturním návykům, potom ve školním věku začínají mít výrazný vliv vrstevnické skupiny, které se tak stávají dalšími činiteli socializace. Na vstup dítěte do vrstevnické skupiny mají velký vliv rodiče, kteří určují kdy a do jakého

typu vrstevnické skupiny se dítě dostane. V raném dětském období a předškolním věku to jsou sousedské vrstevnické skupiny a mateřské školy.

V předškolním věku se děti sdružují za účelem hry. Takto vytvořené skupiny nemají žádnou vnitřní hierarchii ani pravidla ve skupině. Spolupráce mezi členy vrstevnické skupiny vznikají kolem desátého roku věku. Pravidla a budování postavení ve vrstevnické skupině se začínají určovat ve věku 10 – 16 let. U těchto vrstevnických skupin převažuje soudržnost, společné zájmy a potřeby. Každá vrstevnická skupina vytváří charakteristickou subkulturu, kterou se většinou odlišuje od jiných vrstevnických skupin, případně od zbytku společnosti.

Ve většině případech chápeme pojem „vrstevnická skupina“ pozitivně. Bohužel se v poslední době stále více častěji objevují vrstevnické skupiny, které se svou subkulturou řadí mezi skupiny asociální až deviantní. Takové skupiny mají mnohem větší vnitřní organizaci a vyznávají různé ideologie. Jsou si vědomi svého odlišného náhledu na život a společnost, proto se od společnosti záměrně izolují. Většinou se jedná o sekty, anarchisty nebo skinheady. Ve skupině existuje systém hodnot a norem za jejichž porušení následují tresty. V roli vůdce je většinou nejzkušenější a nejstarší jedinec. Rizikem u asociálních skupin je možno její přeměna v gangy.

Otázkou zůstává, jakou máme možnost, při výchově dětí a mládeže, zamezit vzniku asociálních a deviantních skupin, případně omezit jejich vliv na ostatní děti a mládež. Způsob jak zabránit vzniku delikventních skupin je v primární prevenci. Vzhledem k tomu, že rizikové skupiny mládeže se objevují hlavně ve městech, kde mají širší pole působnosti, zaměřil se v době první republiky na toto prostředí ve svých knihách Jaroslav Foglar. Na konci 40. let vznikaly „Foglarovy čtenářské kluby“, které pedagogicky působily na tehdejší mládež, která obývala jednotlivé městské čtvrti a předměstí. Šlo o přímý zásah do přirozeného prostředí výchovy ve vrstevnických skupinách. I když v současné době je situace dětí a mládeže odlišná od doby před 60-ti lety, zachovaly aktivity v podobě skautingu až do současnosti. Dalším způsobem, jak pozitivně působit na mládež, jsou tzv. Peer programy. Tyto programy vycházejí z poznatku, že v každé skupině je silná osobnost, která bývá vzorem pro členy skupiny. Principem peer programů je najít mladé lidi, kteří žijí zdravým způsobem života, kteří budou pozitivně působit na ostatní členy vrstevnické skupiny. Tito mladí lidé jsou připravováni tak, aby jejich působení ve skupině bylo co nejeфекtivnější. Dospívající mladí lidé mají mnohem větší důvěru ke svým vrstevníkům

než dospělým. Během působení zdravého jedince ve skupině dochází nejen k přenosu informací na ostatní členy skupiny, ale i k přebírání jednotlivých postojů a způsobů chování. Peer programy můžeme tedy zařadit mezi důležité činitele, kteří mohou zabraňovat ve vzniku asociálních a deviantních skupin případně tyto skupiny výrazně utlumit v negativních činnosti.

- **Média**

Média jsou pro vidění světa a utvářením názorů důležitým faktorem. Jejich důležitost stoupá s rozvojem telekomunikačních technologií. Média mají možnost oslovovat širokou veřejnost a v tom spočívá jejich význam. Mezi hlavní média, které mají vliv na výchovu řadíme rozhlas, televizi, internet, noviny a časopisy. Zatímco noviny a časopisy se nejvíce uplatňovaly v době, kdy nebyly telekomunikační služby na současné úrovni, v současnosti patří mezi hlavní média televize a internet.

V polovině 50. let minulého století byl rozšířen hlavně rozhlas. S postupným technickým rozvojem začala mít ve druhé polovině minulého století velký vliv televize. V té době, kdy v naší zemi byl vysíláný cenzurovaný obsah, se tato média podílela na výchově spíše pozitivně. V devadesátých letech minulého století však dochází k uvolnění cenzury a ke vzniku soukromých televizních stanic. S tím je spojeno zařazení vysílání pořadů s násilnou tematikou a pornografií. Vhodným rozvržením programů může televize napomoci správnému nasměrování mládeže ke zdravému rozvoji a pozitivním aktivitám.

Na konci devadesátých let došlo k výraznému rozvoji internetu. V současné době je možnost připojení k internetu zcela běžným standardem. A právě internet nabízí velké množství materiálů (jako je násilí, pornografie, návody na výrobu výbušných zařízení aj.), které mohou negativně ovlivňovat vývoj a výchovu dětí a mládeže. Společnost může ovlivnit a usměrnit vysílání nevhodných programů pro děti a mládež a to tak, že programy s nevhodnou tematikou posune do pozdějších vysílacích časů. Horší je to s ovlivněním obsahu některých internetových stránek. Tady je na rodičích, aby příslušnými nastaveními v internetových prohlížečích zamezili dětem v přístupu na výchovně škodlivé internetové adresy. Ať už na média pohlížíme z kterékoliv strany, mají sílu měnit a utvářet názory jedinců.

V této kapitole jsem se zabýval charakteristikou volného času, jeho členěním, funkcemi a faktory, které vedou k jeho ovlivňování. Volný čas je široký pojem a můžeme na něj nahlížet z různých úhlů. Na volný čas a jeho pozitivní využívání má největší vliv rodina,

škola, média a v neposlední řadě vrstevnické skupiny. Nezastupitelná je však také činnost mimoškolních zařízení, charitativních a církevních organizací a zájmových neziskových sdružení.

3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ

Na ulicích českých měst jsou tisíce dětí, které nevědí jak naložit se svým volným časem a většinou se nudí. Nízkoprahová zařízení jim nabízejí bezpečný prostor pro trávení volného času. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež spadají do systému sociálních služeb.

Tato zařízení začala v České republice vznikat počátkem 90. let 20. století. Vznikly jako reakce na celkový rozvoj nestátních neziskových organizací po roce 1989.

Mezi organizace, které přispěly k rozvoji nízkoprahových zařízení patří Česká asociace streetwork o.s. Česká asociace streetwork byla založena v roce 1997 a zaměřovala se na podporu rozvoje streetworku. Svým způsobem šlo o reakci na zvyšující se delikventní jednání mládeže. Později se v asociaci objevovali pracovníci nízkoprahových programů, což mělo za následek, že v roce 2000 začala organizace rozvíjet téma nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. V letech 2001 až 2003 vytvořila pracovní verzi Standartů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a realizovala vzdělávací program pro pracovníky nízkoprahových zařízení podpořený v rámci programu Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti.

Pojem nízkoprahovost znamená, že zařízení nebo organizace, která poskytuje služby, hlavně v oblasti péče, pomoci a intervence, tyto služby organizuje a uspořádává tak, aby byla umožněna jejich maximální přístupnost a fyzická dostupnost (Jedlička a kol., 2004).

Co to vlastně nízkoprahové kluby jsou? Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou upravena v § 62 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a spadají do skupiny služeb sociální prevence. Jde o zařízení, která jsou určena pro děti a mládež, kteří tráví svůj volný čas na ulici nebo v partě. Představují volnočasovou alternativu k různým zájmovým kroužkům a různým organizovaným aktivitám. Vstup do klubů není nijak omezen finančně, druhem zájmu nebo časem příchodu a odchodu. Platí zde pravidla zákazu násilí a konzumace alkoholu nebo drog.

Nízkoprahové kluby nabízejí prostor pro volnočasové aktivity např. poslech hudby, promítání filmů, stolní fotbal, stolní tenis, kulečnick, lezecké stěny, výtvarné dílny, sportovní vybavení apod.

U mládeže nabízí možnost svěřit se s různými problémy, dále nabízí psychologickou a sociální pomoc od vyškolených pracovníků. Mládež zde najde chráněný prostor, v němž si každý najde své místo, což je to, co v mnohdy ne zrovna bezpečných velkoměstech chybí.

3.1 Druhy nabízených služeb

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří do systému sociálních služeb, jak je popsáno výše. Aby mohla nízkoprahová zařízení nabízet jednotlivé sociální služby, mají za povinnost, podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, registrovat se u příslušného krajského úřadu. Způsobů, jak sociální služby v těchto nízkoprahových zařízeních poskytovat, je mnoho, z nichž mezi nejrozšířenější patří bezpochyby *terénní práce neboli streetwork*. Cílem této činnosti je pracovat s cílovou skupinou přímo v jejím přirozeném prostředí. Do jiné skupiny spadají *Kontaktní centra*, která pracující převážně s drogově závislými jedinci. S neorganizovanou mládeží dále pracují preventivně orientovaná nízkoprahová „volnočasová“ zařízení nebo komunitní centra.

3.1.1 Cíle

Kromě jednotlivých služeb je také nutné charakterizovat cíle nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, a tak vytvořit ucelenou koncepci této sociální služby. Mezi hlavní cíle, které by měly nízkoprahové zařízení dětem a mládeži zabezpečit patří:

- „podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí,
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování,
- zvýšení sociálních schopností a dovedností,
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity,
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit.
- zlepšovat kvalitu jejich života
- předcházet nebo snížit zdravotní rizika související s jejich způsobem života
- lepší orientaci v jejich sociálním prostředí
- podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace“ (Herzog a kol., 2008, s. 4).

Cílem nabízených služeb je tedy zkvalitnění způsobu, jakým mohou děti a mládež trávit svůj volný čas, pokud nemají zájem o členství v jiné z organizací nabízejících programy

pro volný čas. Předně jde o to, nenásilnou formou takové děti naučit, jak mohou co nejefektivnějším způsobem nakládat s volným časem, snížit rizikové chování mládeže a rozvíjet sociální dovednosti které podporují zdravý způsob života.

3.1.2 Poskytované služby

Každé nízkoprahové zařízení poskytuje určitý typ služeb. Existuje více způsobů jak tyto služby poskytovat. Soupis jednotlivých služeb, která nízkoprahová zařízení poskytují je zpracován v publikaci z roku 2008 v rámci projektu „Systém vzdělávání pro pracovníky a odborníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a streetwork v hl. m. Praze“ kolektivem autorů (Aleš Herzog, Jan Syrový, Martina Zimmermannová a další). Tito autoři uvádějí následující služby, které je možno v nízkoprahových zařízeních poskytovat.

- **„Kontaktní práce**

Cílem je vytvoření základního pracovního rámce potřebného pro realizaci konkrétní služby. Jedná se o specifický druh kontaktu s klientem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky, potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Součástí kontaktní práce je hledání a upevňování hranic komunikace s klientem a kultivování jeho schopnosti vyjádřit své potřeby a naučit se využívat existující nabídky služeb. Kontaktní práce má nejčastěji podobu rozhovoru v kontaktní místnosti.

Lze dělit na:

- kontaktní práce v kontaktní místnosti
- kontaktní práce v klubu
- navázání prvního kontaktu
- kontaktní práce na ulici

- **Situační intervence**

Sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem, které vznikají v prostoru zařízení. Pracovník při nich vstupuje do interakcí, které nastávají mezi uživateli služby, přináší podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytváří či zvýrazní výchovný efekt situace.“ (Herzog a kol., 2008, s. 5-6).

Kontaktní práci je možné zařadit mezi nejdůležitější služby, které se v nízkoprahových zařízeních poskytují. Aby mohli být poskytovány další ze služeb je nutné navázat prvotní kontakt s cílovou skupinou, v tomto případě s problémovými a rizikovými dětmi a mládeží.

Po navázání prvního kontaktu s cílovou skupinou, přichází služby situační intervence, které zpracovávají konkrétní problém jedince nebo skupiny.

Do další skupiny poskytovaných služeb je možné zařadit informační servis a poradenství. U těchto dvou služeb jde především o primární prevenci před vznikem možných patologických jevů.

- **„Informační servis uživatelů**

Poskytování specifických informací pracovníkem klientovi, nejlépe v kontaktní místnosti. Informační servis je prováděn ústní formou, může být doplněn také písemnou formou – letáky, vytištění údajů. Tématicky mohou být informace zaměřeny na základní instrumentální témata (např. škola, rodina, shánění brigády, vztahy), sociálně právní a zdravotní témata (právní normy, bezpečný sex, rizika užívání návykových látek) nebo specifická témata – dle dohody s klientem.

- **Poradenství**

Odehrává se formou rozhovoru s klientem nejlépe v samostatné místnosti, obsahuje vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení vedoucí k odstranění obtíží. Jde o řešení aktuálních problémů a zvyšování kompetence klienta tyto problémy řešit. Poradenství v NZDM se nejvíce zaměřuje na záležitosti vztahů, rodiny, sexu, návykových látek, školy, volného času, sociálně právní a jiné.“ (Herzog a kol., 2008, s. 6).

Dalšími osvědčenými způsoby práce jsou krizová intervence, případová práce, kontakt s jinými institucemi a navazující zprostředkování jiných služeb. Z mého pohledu je nejcennější službou krizová intervence společně s případovou prací, protože jde o přímé působení na jedince, kteří jsou v obtížné životní situaci. Tyto typy služeb se navzájem doplňují a mohou zabránit rozvoji krize a následnému patologickému jednání ze strany postižené osoby.

- **„Krizová intervence / Pomoc v krizi**

Řešení krizové situace, vzniklé v životě klienta. Jde o diagnosticko-terapeutický přístup přispívající ke zvládnutí psychické krize. Může jít o pozorování chování klienta s důrazem na posouzení aktuálního psychického stavu, rozhovor směřovaný k základní orientaci v příčinách krizového stavu, cílenou intervencí zaměřenou na zvládnutí potíží. Intervence obsahuje také návrh opatření. Rozsah intervence závisí na tom, zda pracovník je kvalifikován pro krizovou intervenci. Pracovník bez kvalifikace poskytne klientovi v krizi

pomoc pouze v rozsahu akutní intervence s odkázáním na odborníka (eventuelně doprovodem).

- **Zprostředkování dalších služeb**

Jedná se o dojednání návazné služby v zařízeních návazné služby, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednáních v těchto zařízeních.

- **Kontakt s institucemi ve prospěch klienta**

jedná se intervence realizované pracovníkem (ústně, telefonicky, písemně) u institucí návazné péče nebo dalších institucí, které ovlivňují klientův život. Kontakt je realizován se souhlasem a vědomím klienta (nejlépe za jeho přítomnosti).

- **Případová práce** - dlouhodobá individuální práce. Případová práce se děje plánovaně, při zachování tohoto postupu:

- 1) společné vydefinování kontraktu
- 2) vytvoření individuálního plánu a stanovení podmínek kontraktu,
- 3) vedení dokumentace, s kterou je klient obeznámen
- 4) pravidelné revize kontraktu s klientem (zda se naplňuje kontrakt)
- 5) práce je časově ohraničená, je stanoven její začátek a konec
- 6) konzultace vedení případu klienta na intervizních a supervizních setkáních týmu
- 7) pravidelná reflexe“ (Herzog a kol., 2008, s. 6)

Tyto typy služeb jsou poskytovány a aplikovány během sekundární prevence. Zprostředkování dalších služeb společně s kontaktem s institucemi ve prospěch klienta je možné označit za doplňkové služby během odstraňování nežádoucího chování a jednání jedinců. Oproti tomu případová práce a krizová intervence patří mezi základní služby poskytované v rámci sekundární prevence. Zde může být postup od krizové intervence, jako prvotního kontaktu s klientem, směrem k případové práci a nelebení odpovídajícího řešení problému.

- **„Skupinová práce / práce se skupinou**

cílená aktivita poskytovaná skupině klientů, zaměřená na rozvoj psychosociálních dovedností, časově (prostorově) ohraničená

- **Práce s blízkými osobami**

poradenství, informační servis poskytované blízkým osobám klienta (rodiče, přátelé, kamarádi ...), realizované pouze se souhlasem klienta.

- **Pobyt v zařízení**

rozumí se jím pobyt klienta bez čerpání dalších služeb. Klientovi je poskytováno, teplo, světlo, místo k sezení a odpočinku, základní zázemí, sociální zařízení, eventuelně občerstvení. Zároveň je klientovi umožněna realizace osobních aktivit.

- **Volnočasové aktivity**

Jde o aktivity, poskytující náplň volného času klientů, které nespádají do jiných výkonů NZDM. **Existuje tato hierarchie aktivit:**

- a) **Základní jednoduché instrumentální aktivity**, které klient realizuje z vlastní vůle a vlastní aktivitou, pracovníci je pouze zprostředkovávají (např. zapůjčí vybavení). Jedná se např. o poslech hudby, kreslení v běžných prostorách klubu, pouštění filmu, který si klienti sami vybrali.
- b) **Složitější volnočasové aktivity**, které realizuje klient z vlastní vůle a vlastní silou. Pracovníci je pouze zprostředkují nebo poskytnou podporu (návodnou pomoc), aby je klient mohl smysluplně využívat. Tyto aktivity jsou vytvářeny na základě zájmu a potřeb klientů a s jejich spoluúčastí. Jedná se například o hudební zkušebnu, výtvarnou dílnu, počítačovou místnost. Tyto aktivity mohou klienti vykonávat samostatně, bez instruktáže pracovníka.
- c) **Akce, které iniciovali sami klienti**, a u jejich realizace dochází ke kooperaci mezi klienty a pracovníky. Pracovníci usilují o zvýšení organizačních dovedností klientů a jejich seberealizaci.
- d) **Akce, které slouží k propagaci zařízení nebo zpestření rutiny** (každodennosti) klubu – koncerty, turnaje atd. Přípravují je sami pracovníci klubu a pokud je to možné, zapojují do realizace klienty
- e) **Dílny** – pravidelné či nepravidelné akce, na nichž je zajištěn lektor (interní nebo externí) pracovník. Klient může dílnu vyhledat a volně se zapojit do nabízených aktivit.

- **Preventivní, výchovné a pedagogické programy**

Jde o speciální programy vytvořené dle specifických potřeb cílové skupiny a dané lokality. Preventivními programy jsou myšleny tzv. programy specifické prevence.

Jde o:Jednorázové či příležitostné programy

Diskuse, beseda, komponovaný pořad a podobné aktivity realizované v zařízení buď interními, nebo externími pracovníky.

Dlouhodobé programy

Programy především obsahují předávání specifických znalostí, nácvik specifických dovedností a chování. Jejich uplatňování probíhá prostřednictvím standardních výkonů NZDM, především: kontaktní práce, situační intervence, informační servis klientovi, poradenství, besedy, diskuse, komponované pořady. Tyto složky jsou vzájemně provázány. Součástí je evaluace výsledků.

Doučování

Doučování školní či mimoškolní látky, eventuelně některých osobních či společenských návyků (např. hygiena, schopnost hospodařit s penězi apod.). Základní formou je doučování individuální. Doučování skupiny lze realizovat pouze na základě velmi specifických potřeb cílové skupiny a lokality (např. v sociálně vyloučených lokalitách, kde chybí další zařízení v rámci sítě služeb). Doučování může být dlouhodobé (např. pravidelná pomoc s přípravou na reparát) nebo krátkodobé (asistence s domácí úlohou)“ (Herzog a kol., 2008, s. 6-8).

Volnočasové aktivity společně s preventivními programy znamenají důležitou prevenci vzniku nežádoucího chování a jednání. K těmto službám se úzce vztahuje i skupinová práce. Děti mládež navštěvují nízkoprahová zařízení z různých důvodů. Mezi hlavní důvody patří nedostatek sociální interakce se svými vrstevníky v místě bydliště. Právě proto nabízené volnočasové aktivity společně s preventivně výchovnými programy představují základní pilíř nabízených sociálních služeb, které vedou k většímu zájmu dětí a mládeže o nízkoprahová zařízení. Volnočasové aktivity v podobě sportovních utkání, nebo společných výletů upevňují vztahy ve skupině nejen mezi vrstevníky ale i vztahy dětí a mládeže směrem k dospělým.

Činnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je zaměřena na kognitivní proces, ale také pozitivně ovlivňuje emocionální a konativní procesy podle množství zprostředkovaných zážitků a ovlivňují psychický a somatický rozvoj jedince. Všechny nabízené služby pak představují celkový systém, který dokáže zamezit případně

minimalizovat škody vznikající negativním chováním cílové skupiny. Za cílovou skupinu jsou považováni jedinci ve věku mezi 6 – 26 rokem života.

3.2 Nízkoprahová zařízení Zlínského kraje

Ve Zlínském kraji působí 10 nízkoprahových zařízení pro trávení volného času dětí a mládeže. Tato zařízení zaměstnávají kvalifikované odborníky, kteří řeší jednotlivé problémy klientů. V těchto zařízeních pracují také dobrovolníci nabízející alternativní využití volného času.

Už samotný vznik nízkoprahových zařízení působí jako prevence proti patologickému jednání dětí a mládeže. Vždy je lepší nabídnout proti bezduchému bloumání po sídlišti a s tím spojenou rizikovou činností v podobě patologického jednání jinou alternativu, jak využívat volný čas.

• Salesiánský klub mládeže

Salesiánský klub mládeže je občanské sdružení, které nabízí všem bez rozdílu původu, vyznání a náboženského přesvědčení smysluplné prožití volného času. Jde o největší nízkoprahové zařízení ve Zlínském kraji, které patří mezi registrované poskytovatele sociálních služeb. Nízkoprahové zařízení je vhodně umístěno ve středu největšího zlínského sídliště na ulici Okružní 5298, Zlín, v novostavbě kostela Panny Marie Pomocnice křesťanů. Svou polohou a dostupností může klub velmi dobře působit na neorganizovanou mládež sídliště. Středisko mládeže tvoří velký sál o ploše 200 metrů čtverečních. Středisko je rozděleno na tři části. Velký sál slouží k setkávání s přáteli a kamarády, ke hraní společenských her atd. Konají se zde diskotéky, koncerty a různá setkání. Součástí velkého sálu je také bar. Na recepci získá každý příchozí základní informace o provozu a pravidlech klubu. Ve sportovním sále jsou k dispozici stolní fotbaly a stoly na stolní tenis.

Množství dětí a mládeže, kteří navštíví toto zařízení se liší. Statisticky mohou uvést množství vstupů za rok 2008, který činil 7283. Tyto vstupy proběhly ve 177 dnech, kdy bylo nízkoprahové zařízení otevřeno. Protože vstup do zařízení je zcela anonymní, bez nutnosti prokazovat svoji totožnost, není možné přesný počet jednotlivých osob, které nízkoprahové zařízení navštěvují, zjistit.

Dětem a mládeži se při pobytu věnuje 6 zaměstnanců a 18 stálých dobrovolníků. Vždy na začátku školního roku je vypracován rozvrh, ve kterém jsou zaznačeny jednotlivé hodiny,

ve kterých se dobrovolníci podílí na výchově a organizaci volného času dětí a mládeže. V celkovém součtu hodin všech dobrovolníků za období jednoho roku jde o pracovní úvazek, který by připadal na dalšího 1,5 pracovníka.

Kapacita volného času je vyjádřena dobou, kdy je nízkoprahové zařízení otevřeno. Dále se pak množství času liší podle věku dětí. Pro děti základních škol, za které můžeme považovat děti do 15 let věku, je přístup do zařízení ve dnech úterý až pátek v době od 14.30 hod do 18.00 hod. Podobnou dobu má vyhrazenou i mládež po základní škole. Jde o stejné dny jak u dětí s tím, že ve středu a ve čtvrtek je doba po kterou mohou pobývat v zařízení prodloužena do 20.00 hod. Nízkoprahové zařízení se tedy snaží, aby volný čas, který děti a mládež mají, aktivně využívaly hlavně v době všedních dnů, kdy jejich rodiče nemají tolik času, aby se jim mohli věnovat. V celkovém součtu jde tedy o 14 hodin pro děti a 18 hodin pro mládež. O víkendech jsou jedenkrát za měsíc pořádány výlety. Můžeme tedy říci, že kapacita volného času, kterou se snaží nízkoprahové zařízení vyplnit, je směřována hlavně na všední dny. Cílem zařízení je tak neodlučovat děti od rodinného života, ale spíše zabránit vzniku patologických jevů.

Způsobem jakým děti volný čas využívají můžeme rozdělit na pasivní a aktivní. Množství návštěv a využívání volného času výše uvedenými způsoby se liší podle ročního období. V zimním období je větší návštěvnost než v létě. Proč tomu tak je? V zimním období jde hlavně o místo, kde je možné najít útočiště před nepřízní počasí, zejména před chladem, v letních měsících je k dispozici venkovní hřiště. Mezi aktivní využití volného času tedy patří v zimním období stolní hry a účast na jednotlivých projektech (např. natáčení krátkého filmu - herecké aktivity). V letním období jde převážně o účast na sportovních aktivitách spojených s konáním různých sportovních klání. V pasivním využití volného času lze spatřovat pouze návštěvy nízkoprahového zařízení bez jakéhokoliv zájmu o jeho dění. Jde především o posedávání a pozorování okolí. Podle slov vedoucího klubu mládeže se současné děti a mládež nedokáží sami zabavit.

Každé nízkoprahové zařízení spolupracuje s ostatními edukačními institucemi a státními orgány. Nejinak je tomu i v případě Salesiánského klubu mládeže ve Zlíně. Středisko spolupracuje se všemi školami v okolí. Dobrá spolupráce je zvláště s církevní základní školou. Díky této škole je možné provádět doučování u dětí, které mají problémy s předměty jako jsou matematika, fyzika, chemie apod. V oblasti výchovy jde pak o středisko výchovné péče Domek ve Zlíně, který je zaměřen na:

- odstranění či zmírnění nežádoucího chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch,
- děti s výchovnými problémy, poruchami chování, které se potýkají s průběhem vývojových krizí v prepubertě až po dospělost i jejich rodinám

Salesiánský klub mládeže ve Zlíně je především dobrovolnická organizace. To znamená, že na výchově se výrazným způsobem podílejí dobrovolníci. Dobrovolník poskytuje své nadšení a ochotu pracovat s dětmi a podílet se na jejich výchově a zaměstnanec vkládá do výchovy odborné znalosti. Takto složený tým dospělých dává záruku správné výchovy a využití volného času. I když je počet dobrovolníků větší než počet stálých zaměstnanců, jde o rovnocenný podíl na výchově dětí a mládeže.

Děti a mládež si nejvíce cení toho, že vůbec toto zařízení existuje, že jej mohou kdykoliv v jeho provozní dobu navštívit a třeba zde jen chvilku posedět, setkat se s jinými dětmi. Nezřídka se stane, že se zde setkají děti, které bydlí v jednom bloku, ale z důvodu nedostatku hřišť a možností využití volného času na sídlišti se spolu seznámí až v tomto nízkoprahovém zařízení. Důležitou, a to oceňují bez rozdílu všichni, kteří navštěvují zařízení, je možnost volného vstupu a pohybu po nízkoprahovém zařízení. Právě anonymita se kterou vstupují do zařízení je velmi důležitá. Velký zájem pak je o nealkodiskotéky pro mládež, které probíhají jedenkrát za 14 dnů v pátek. Nealkodiskotéky jsou pořádány za účasti některých rodičů.

Ve středisku je pobyt možný pouze pokud osoba není pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky. Významnou prevencí pro mládež je pořádání nealkodiskotéky. Díky této aktivitě zde oproti klasickým diskotékám a klubům odpadá riziko intoxikace nebo jiného patologického jednání. Aby nedocházelo při pořádání nealkodiskoték v okolí nízkoprahového zařízení k prodeji alkoholu nebo jiných psychotropních látek, spolupracuje nízkoprahové zařízení s městskou policií, která v době nealkodiskotéky provádí kontrolu v okolí zařízení. Dalším patologickým jednáním, které se může v nízkoprahovém zařízení vyskytnout je šikana. Důvodem je, že na relativně malé ploše se setkávají děti a mládež různých věkových skupin a může tak docházet k různým roztržkám, které by mohly vyústit v šikanu. Naštěstí je málo případů, kdy k tomuto jevu v nízkoprahovém zařízení dochází.

Organizování činnosti ve volném čase provádí vedoucí dobrovolníků. Vždy na začátku školního roku sestavuje plán využívání volného času a rozpisu služeb jednotlivých

dobrovolníků. Vedoucí dobrovolníků tak koordinuje celý chod nízkoprahového zařízení a odborní zaměstnanci do celé práce vnášejí profesionalitu.

Během jednotlivých období roku jsou vytvářeny možnosti jak využívat volný čas. Hlavně v letních měsících jsou plánovány jednou za tři týdny výlety. Bohužel je účast na těchto akcích omezena věkem a to z důvodu náročnosti těchto akcí.

- **T-klub**

Toto nízkoprahové zařízení provozuje Unie kompas o.s., které bylo založeno v roce 1997. V rámci občanského sdružení vznikla dvě nízkoprahová zařízení, která poskytují službu dětem a mládeži ve věku od 9 do 21 let. První středisko vzniklo na ulici Pod Stráněmi ve Zlíně v objektu bývalé mateřské školy. Je určeno pro děti ve věku od 9 do 12 let. Středisko nabízí širokou škálu využití volného času (např. šipky, horolezeckou stěnu, knihovnu). Oproti jiným nízkoprahovým zařízením nabízí pomoc s přípravou do školy a možnost uplatnění dovedností v dílně. Další středisko T-klub DOMA vzniklo na ul. Divadelní ve Zlíně v suterénu budovy Regina. Je zaměřeno na děti a mládež ve věku od 13 do 21 let. Každý čtvrtek jsou ve střediscích pořádány klubové večery. Provozní doba obou středisek začíná ve všední den od 15 hodin a končí, ve středisku Pod Stráněmi v 19 hod. a ve středisku DOMA ve 20.30 hod.

- **Šlikr**

Je dalším nízkoprahovým zařízením provozovaným občanským sdružením Unie Kompas. Zařízení je umístěno v Otrokovicích a poskytuje služby dětem a mládeži ve věku od 13 do 18 let. Nabízí možnosti využití volnočasových aktivit, poskytuje psychickou a fyzickou ochranu. Provozní doba začíná ve 14 hod. a končí ve 20.00 hod. Šlikr nabízí stejné možnosti využití volného času jako nízkoprahové zařízení T-klub ve Zlíně. Unie kompas je provozovatelem registrovaným poskytovatelem sociálních služeb.

- **Dům Ignáce Stuchlého**

Dům Ignáce Stuchlého je pobytově výchovně vzdělávací zařízení pro mládež. Jde o salesiánský klub mládeže ve Fryštáku, ul. P. Ignáce Stuchlého 26/27. Toto nízkoprahové zařízení se zabývá přípravou pobytů pro třídy základních a středních škol. Pro mládež od věku 15 let nabízí víkendové a prázdninové programy, kterých je na sedmdesát. Tématicky lze tyto programy rozdělit do čtyř kategorií: sportovní a zážitkové, kreativní, akce zaměřené na sebepoznání a víru a celoroční cykly, které se svým charakterem pohybují

mezi akcemi sportovními, zážitkovými a zaměřenými na sebepoznání a víru. Na financování se podílejí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Městský úřad Fryšták, příspěvky klientů a dary. Středisko nesplnilo podmínky nutné pro registraci poskytovatelů sociálních služeb.

- **Vítek**

Jedná se o nízkoprahové zařízení umístěné ve středisku Naděje ve Vizovicích, Masarykovo nám. 418. Zařízení je určeno dětem a mládeži ve věku od 8 do 26 let. Cílem nízkoprahového zařízení je usilovat o změnu v životním stylu neorganizovaných dětí a mládeže v místě působení zařízení. Osobám, které se nachází v obtížné životní situaci nabízí podporu a poradenství. Během otevírací doby, která je každé úterý-čtvrtek od 14 do 20 hod., je možné využívat zařízení klubu: stolní fotbal, kulečnick, keramickou dílnu, hry a PC. Poskytováním sociálních služeb se zařízení snaží snižovat rizika související se způsobem života neorganizovaných dětí a mládeže. V rámci nízkoprahového zařízení působí terénní sociální pracovník – streetworker, který působí přímo v oblastech, kde se neorganizovaná mládež schází. Nízkoprahové zařízení přispívá ke snižování rizika vzniku sociálně patologických jevů mezi mládeží. Nízkoprahové zařízení ve středisku Naděje ve Vizovicích patří mezi poskytovatele registrovaných sociálních služeb.

- **Archa**

Provozovatelem nízkoprahového klubu je občanské sdružení NA CESTĚ. Nízkoprahové zařízení můžeme najít na adrese Palackého 138, Vsetín. V rámci provozování nabízí klub Archa prostory a vybavení pro volnočasové aktivity, sociální služby, besedy, přednášky a programy pro školy. Zařízení je určeno pro mládež ve věku od 15 do 26 let. Zajímavý je nabízený resocializační-probační program K2, který se zaměřuje na mladistvé pachatele ve věku od 15 do 18 let, kteří se dopustili méně závažné trestné činnosti a mladé dospělé pachatele ve věku do 30 let. Nízkoprahové zařízení Archa patří mezi registrované poskytovatele sociálních služeb.

- **Rubikon**

Rubikon je součástí Diakonie Českobratrské církve evangelické. Sídlí na adrese Poschla 988, Vsetín. Jde o nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve věku od 6 do 26 let, které poskytuje jak terénní služby v domácím prostředí, tak ambulantní služby v zařízení. Pracovníci zařízení se snaží o snížení rizik zdravotních a sociálních, které souvisejí se

způsobem života dětí mládeže. Cílem klubu je naučit děti lépe se orientovat v sociálním prostředí a řešit své nepříznivé životní situace. Mezi hlavní činnosti patří: výchovně vzdělávací činnost, sociálně terapeutická činnost, pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí a v neposlední řadě zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Na financování se podílejí Ministerstvo práce a sociálních věcí, Krajský úřad Zlínského kraje, město Vsetín. Nízkoprahové zařízení Rubikon patří mezi registrované poskytovatele sociálních služeb.

- **Zrnko**

Zrnko je dalším nízkoprahovým zařízením působícím ve Vsetíně. Jeho provozovatelem je Diakonie Českobratrské církve evangelické, která je poskytovatelem registrovaných sociálních služeb. Klienty Zrnka jsou děti a mládež ve věku od 6 do 18 let. Cílem zařízení je zlepšovat kvalitu života, předcházet sociálním rizikům, vytvářet podmínky pro jejich lepší rozvoj a orientaci v nepříznivých sociálních situacích. Způsoby jak dosahovat stanoveného cíle je aktivní oslovování dětí a mládeže v jejich přirozeném prostředí. Kromě obecných cílů jsou zde i cíle specifické, mezi které patří poskytování odborné pomoci v nepříznivých životních situacích. V zařízení je poskytována sociálně – právní ochrana dětí v rozsahu: vyhledávání dětí, pomoc rodičům při výchovných problémech s dětmi, ochrana dětí a mládeže před škodlivými vlivy (alkoholismus, toxikomanie, trestná činnost atd.). V souvislosti se sociálně právní ochranou se zřizují zařízení sociálně – výchovné činnosti. Tak jako u jiných nízkoprahových zařízeních, i zde jde o nedostatečnou kapacitu zařízení. Kapacita 15 klientů v zařízení je z pohledu většího města jako je Vsetín zcela nedostačující.

- **Tulip**

Je jedním ze středisek Oblastní charity Uherské Hradiště. Zařízení původně vzniklo pod Oblastní charitou jako Kontaktní a poradenské centrum. Od roku 1999 se zařízení začalo profilovat jako nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Zařízení pracuje s dětmi ve věku 12 – 20 let, kteří se ze sociálních důvodů nemohou zapojit do běžných volnočasových aktivit a upřednostňují pasivní trávení volného času. Jedná se o neorganizovanou mládež z Uherského Hradiště a okolí (Kunovice, Staré Město). Klub Tulip nabízí možnost rady s odborníky o problémech, které nejvíce tíží mladé lidi. Nízkoprahové zařízení provádí také terénní sociální práce streetwork. Oblastní charita Uherské Hradiště je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb.

- **Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Uherský Brod**

Jde o jediné nízkoprahové zařízení, které je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb v Uherském Brodu. Své sídlo má na okraji jednoho ze sídlišť na adrese Větrná 2060, Uherský Brod. Cílovou skupinou jsou klienti ve věku 11 až 18 let, kteří se nacházejí v nepříznivých sociálních situacích. Bohužel služby zařízení nejsou určeny pro děti a mládež, kteří nespádají do dané věkové skupiny. Nízkoprahové zařízení nabízí kromě volnočasových aktivit také doučování, preventivní programy, situační intervence zaměřenou na pedagogickou práci v situacích s výchovným obsahem a zprostředkování dalších služeb. Otevírací doba zařízení je úterý až pátek v době od 14 do 19 hodin.

Vzhledem k tomu, že se jedná o jediné nízkoprahové zařízení v oblasti Uherského Brodu, lze negativně vnímat omezení vstupu pouze na klienty od 11 do 18 let. Rovněž tak maximální kapacita klubu (15 osob) je velmi nízká. Proto bych doporučil rozšířit věk pro přístupnost a vytvořit snahu o zvětšení kapacity nízkoprahové zařízení.

- **KamPak?**

Klub KamPak? funguje jako nízkoprahové zařízení pro mládež, které bylo založeno v dubnu roku 2009. Zatím co nízkoprahové zařízení R-EGO působící ve stejném městě je zaměřeno převážně na cílovou skupinu dětí ve věku od 6 do 15 let, pro klub KamPak? se věková kategorie klientů pohybuje ve věku od 15 do 26 let. Provozovatelem klubu je Vzdělávací, sociální a kulturní středisko při Nadaci Jana Pivečky, o.p.s. ve Slavičíně. Klub je registrovanou sociální službou a jeho zaměření je převážně na mladé lidi a jejich trávení volného času. Jde převážně o mládež, která je ohrožena nežádoucími společenskými jevy. Jako každé nízkoprahové zařízení i zde je možnost přípravy do školy, relaxace, herna, výtvarný ateliér a dílna. V klubu je hudební zkušebna, která nabízí místo, kde mohou mladé kapely zkoušet a současně pořádat koncerty. Součástí je i tzv. „legal graffiti zed“, kterou hodnotím velmi pozitivně, protože umožňuje začínajícím sprejerům prostor k vyžití. Tím zůstávají ochráněny zdi domů a veřejného prostranství před nevzhlednými výtvary na straně jedné, a sprejeři před porušováním zákona na straně druhé. Klub je k dispozici v pondělí od 15 do 20 hodin, čtvrtek od 14 do 20 hodin a v pátek od 15 do 22 hodin.

- **R-EGO**

Jde o nízkoprahové zařízení pro děti a mládež umístěné ve Slavičíně, Mezi Šenky 19. Na financování se podílí Ministerstvo práce a sociálních věcí, MŠMT, Krajský úřad Zlínského kraje, město Slavičín.

Jakékoliv zařízení sloužící k využívání volného času je pro současné děti a mládež pozitivní. I když se dětem věnují ve školních zařízeních jako jsou např. školní družiny, je vznik alternativ pro trávení volného času mimo školu velmi žádoucí. Nízkoprahová zařízení tedy vytváří jednu z mnoha alternativ jak pomoci dětem a mládeži najít správnou cestu ve využití volného času. Se vznikem každého dalšího nízkoprahového zařízení, které bude účelně využívat volný čas svých klientů, dochází tak ke snižování rizikového jednání dětí a mládeže.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM – ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE

Cílem metodologického výzkumu bylo zjistit, zda současné děti a mládež mají představu o možnosti trávení volného času v nízkoprahových zařízeních a jaké množství z dotázaných tráví svůj volný čas organizovaně. Dalším cílem je zjištění množství dětí a mládeže, kteří neprovozují žádné volnočasové aktivity a spadají tak do skupiny neorganizovaných dětí a mládeže. Na základě takto zjištěných výsledků výzkumu může být přistoupeno k případné účelnější propagaci a informovanosti dětí a mládeže o možnosti využití nízkoprahových zařízeních ve Zlínském kraji. Dále bude možné lokalizovat rizikové skupiny dětí a mládeže a nabídnout jim lepší využívání jejich volného času, což může vést ke snížení výskytu jejich patologického jednání.

4.1 Výzkumný soubor

Základní soubor tvořilo 280 respondentů ve věku 13 – 18 let pocházející jak z města tak z menších obcí ve Zlínském kraji. Současně byl tento soubor rozdělen do 2 skupin podle věku jednotlivých respondentů. První skupinu tak tvořili děti ve věku 13 – 15 let a druhou skupinou pak byla mládež ve věku 16-18 let. Dále byly tyto jednotlivé skupiny rozděleny podle místa bydliště respondentů, a to na skupinu žijící ve městě a na skupinu žijící na vesnici. Dotazníky byly distribuovány na základní školy a střední školy. Jednotlivé školy pak byly vybrány náhodným způsobem. Stejně tak rozdělení dotazníků do jednotlivých tříd bylo provedeno náhodně. Podmínkou byl pouze věk jednotlivých respondentů. Výsledek bude možné zobecnit pouze na Zlínský kraj.

4.2 Hypotézy

H1: Děti a mládež z města využívají volný čas více v nízkoprahových zařízeních než děti a mládež pocházející z vesnice.

H2: Děti a mládež z města ve větší míře využívají organizované volnočasové aktivity než děti a mládež pocházející z vesnice.

H3: Děti a mládež z města mají větší sklony k provozování rizikových aktivit a patologickému jednání než děti a mládež pocházející z vesnice.

Definice proměnných

Děti a mládež – děti lze charakterizovat jako jedince od období narození do období adolescence, během kterého prochází jedinec jednotlivými fázemi vývoje. Mládež lze charakterizovat jako skupinu vymezenou věkem, jejíž oddělení od dětí a dospělých není zcela přesné a mění se v historických i kulturních souvislostech. V současné době můžeme u nás zařadit mezi mládež osoby ve věku přibližně od 15 do 26 let. Mládež také bývá někdy charakterizována určitým stupněm biologického dospívání.

Volný čas - chápán buď jako veškerý čas, který není věnován výdělečné činnosti, nebo pouze jako čas, jehož náplň není utilitární a je určována svobodnou volbou jedince. V druhém pojetí nejsou za volný čas považovány nezbytné práce pro zachování funkcí rodiny a domácnosti. Typickou náplní volného času je odpočinek, zábava a sebevzdělávání. Rozsah volného času i jeho konkrétní náplň se liší u jednotlivých věkových skupin, u lidí s různým vzděláním a povoláním. Podle některých autorů kategorie volného času, jak je dnes chápána, je produktem moderní doby a naší civilizace.

Obec - územně určené samosprávné společenství občanů s postavením základní jednotky územní samosprávy. Pro potřeby výzkumu byly za obce (vesnici) brány sídelní útvary do 15 tisíc obyvatel obce.

Město - je sídelní geograficky vymezený útvar, pro který je charakteristický soubor znaků, jež jej odlišuje od vesnice. Jsou to především velikost ve srovnání s vesnicemi, vysoká hustota osídlení, kompaktnost a koncentrace zástavby, typická demografická, sociální a profesní struktura obyvatelstva.

4.3 Metody a techniky výzkumu

Zvolil jsem kvantitativní výzkum, vzhledem k tomu, že chci ověřovat a ne zkoumat do hloubky. Vybraný druh výzkumu také plyne ze vztahového výzkumného problému.

Výzkum byl proveden formou metody dotazníku. Každý vybraný žák dostal dotazník, který vyplnil sám.

Vzhledem k věkové skupině respondentů a k oblastem, na které byly otázky zaměřeny s cílem získání co nejhodnověrnějších výsledků, byly v dotazníku použity hlavně uzavřené a polootevřené otázky. Otázka týkající se vyjádření a pochopení, co je volný čas byla položena jako otevřená. Cílem dotazníku bylo zjistit množství dětí a mládeže, kteří tráví

svůj volný čas organizovaně a v jaké míře, dále pak zjištění oblastí rizikových aktivit se kterými mohou děti a mládež přijít ve volném čase do styku.

Dotazník byl proveden anonymně a respondenti, pokud nechtěli, nemuseli na některé otázky odpovídat.

Otázky byly uzavřené i otevřené a byly položeny tak, aby možné odpovědi byly pouze ano či ne, možnost odpovědi byla omezena krátkým výběrem možností. Takové otázky byly zvoleny v případě, kdy chceme, aby odpovědi byly co nejpřesnější. Naopak v případě kdy respondenti mají vyslovit svá přání, jsou zvoleny otázky s možností odpovědi bez omezení variantami.

4.4 Interpretace výsledků

Otázky a vyhodnocení dotazníku

Dotazník obsahoval celkem 12 otázek, které byly rozděleny do tří celků. V první části odpovídali respondenti na otázky, které umožní jejich další rozdělení podle věku a místa bydliště. V této části jsou použity otázky uzavřené. Ve druhé části jsou otázky zaměřené na zjištění způsobu využívání a množství volného času. Poslední část obsahuje otázky uzavřené, které mapují rizikové aktivity dětí a mládeže v oblasti trestné činnosti, drog a alkoholu. Všechny dotazníky, které byly školským zařízením poskytnuty byly vyplněny a vráceny zpět ke zpracování.

Vzhledem k tomu že otázky č. 1 až č. 3 sloužily k samotnému rozdělení respondentů do jednotlivých skupin, bude vyhodnocení probíhat až od otázky č. 4.

Otázka č. 4

Co si představujete pod pojmem „volný čas“?

Jde o otázku otevřenou na kterou všichni respondenti bez ohledu na věk a místo bydliště odpovídali stejným způsobem. Většinou si pod pojmem **volný čas** představují jakoukoliv aktivitu, která není spojena s povinnostmi (např. školní docházkou) a který si mohou sami zorganizovat aniž by jim někdo určoval, jak takový čas mají využít. Drtivá většina respondentů pod tento pojem zařadila činnosti aktivní (sport, vzdělávání), ale i pasivní (sledování televize).

Otázka č. 5

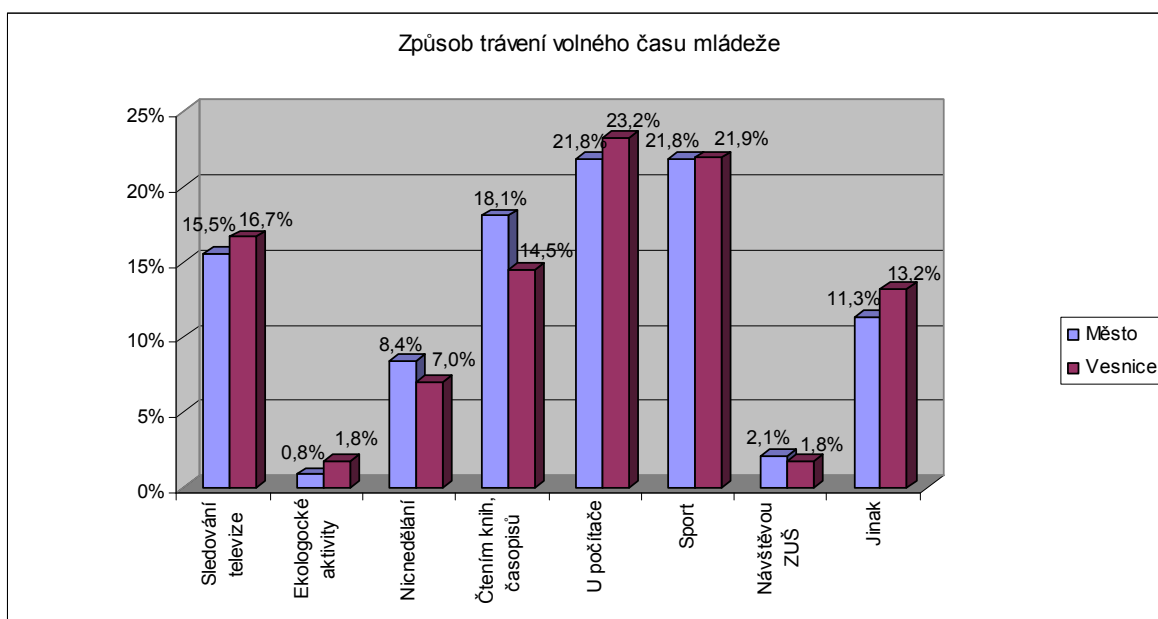
Jak trávíte volný čas?

Jde o stěžejní otázku celého dotazníku. Protože ve volném čase je možné dělat nespočet

aktivit, byla volena jako uzavřená s možnostmi, které se mohou při využívání volného času vyskytovat. Jako možnosti odpovědi byly zařazeny jak pozitivní aktivity jako jsou ekologické aktivity, čtení knih a časopisů, sport a navštěvování základní umělecké školy (ZUŠ), tak negativní, mezi které jsem zařadil sledování televize, vysedávání u počítače a nicnedělání, které může mít vliv na vznik patologických aktivit. Vzhledem k tomu, že respondenti zaškrtnli více než jednu možnost, jsou získané údaje převedeny na procentuální hodnoty.

	Sledování televize	Ekologické aktivity	Nicnedělání	Čtením knih, časopisů	U počítače	Sport	ZUŠ	Jinak
Město	15,5%	0,8%	8,4%	18,1%	21,8%	21,8%	2,1%	11,3%
Vesnice	16,7%	1,8%	7,0%	14,5%	23,2%	21,9%	1,8%	13,2%

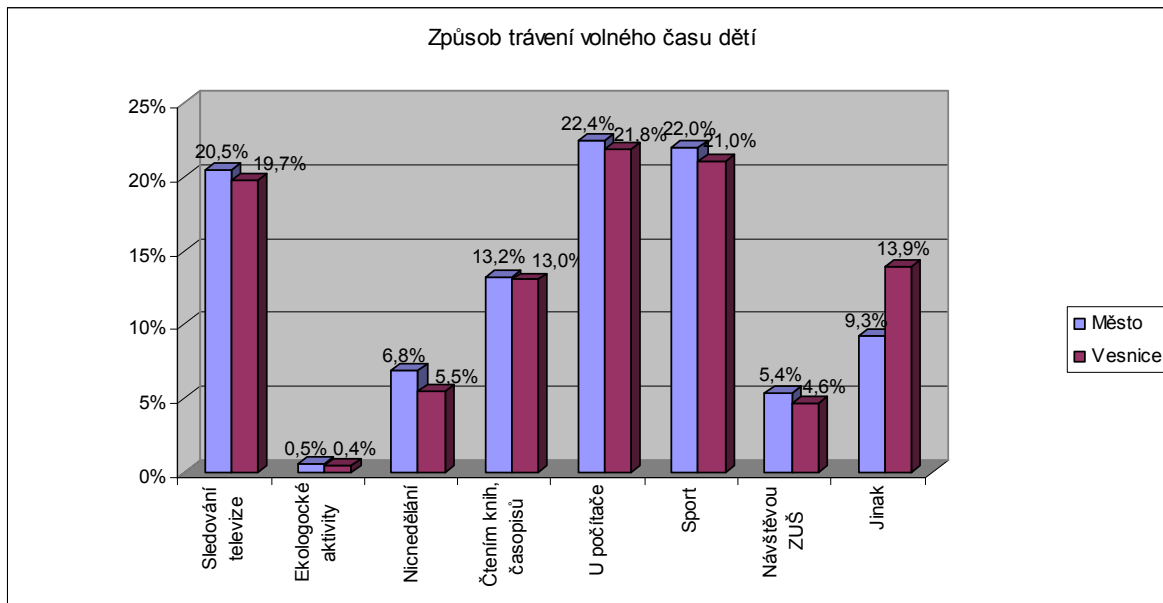
Tab. 1. Otázka č. 5 – Způsoby trávení volného času mládeže

Graf 1. Otázka č. 5 – Způsoby trávení volného času mládeže

	Sledování televize	Ekologické aktivity	Nicnedělání	Čtením knih, časopisů	U počítače	Sport	ZUŠ	Jinak
Město	20,5%	0,5%	6,8%	13,2%	22,4%	22,0%	5,4%	9,3%
Vesnice	19,7%	0,4%	5,5%	13,0%	21,8%	21,0%	4,6%	13,9%

Tab. 2. Otázka č. 5 – Způsoby trávení volného času dětí

Graf 2. Otázka č. 5 – Způsoby trávení volného času dětí

Výsledky výzkumu ukazují, že bez ohledu, zda se jedná o mládež z města nebo z vesnice, je poměr, jakým způsobem tráví čas stejný. Jedinou drobnou odchylkou se může jevit činnost v oblasti čtení knih a různých časopisů. I přes 4 % rozdíl je však rozložení aktivit ve volném čase shodné. U dětí je situace obdobná. Nezáleží zda žijí ve městě nebo na vesnici. Poměrové rozložení aktivit je podobné jako u mládeže. Děti ve větší míře sledují televizi, jde o 5 % a dvojnásobné množství jich navštěvuje základní uměleckou školu. Práce s počítačem je aktivitou, která zabírá značný díl volného času. Při porovnání pozitivních a negativních aktivit, tak jak jsem je vymezil výše, můžeme říci, že jsou v rovnováze bez ohledu na děti a mládež a na místo, ve kterém žijí.

Otázka č. 6

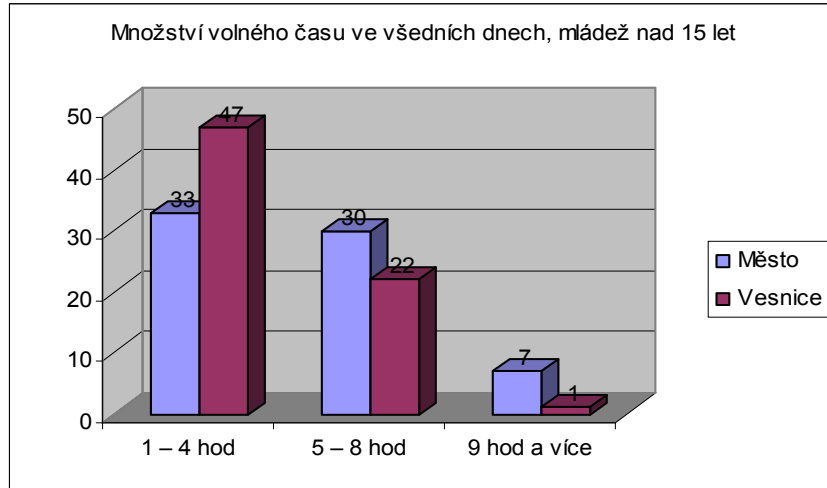
Kolik volného času máte? (uved'te přibližný počet hodin denně)

Abychom mohli zjistit zda volný čas je využit efektivně, je nutné znát jeho množství. Protože se množství volného času u dětí a mládeže liší s ohledem na dny volna a na dny všední, byla tato otázka rozdělena do 3 oblastí. Zjišťoval jsem tedy kolik volného času mají děti ve všední dny, o víkendu a v období prázdnin. Protože množství volného času v období prázdnin je výrazně větší než v jiné dny v roce, byla stupnice, podle které probíhalo vyhodnocení této otázky, posunuta oproti všedním dnům a víkendům.

Množství volného času mládeže

Všední dny	1 – 4 hod.	5 – 8 hod.	9 hod. a více
Město	33	30	7
Vesnice	47	22	1

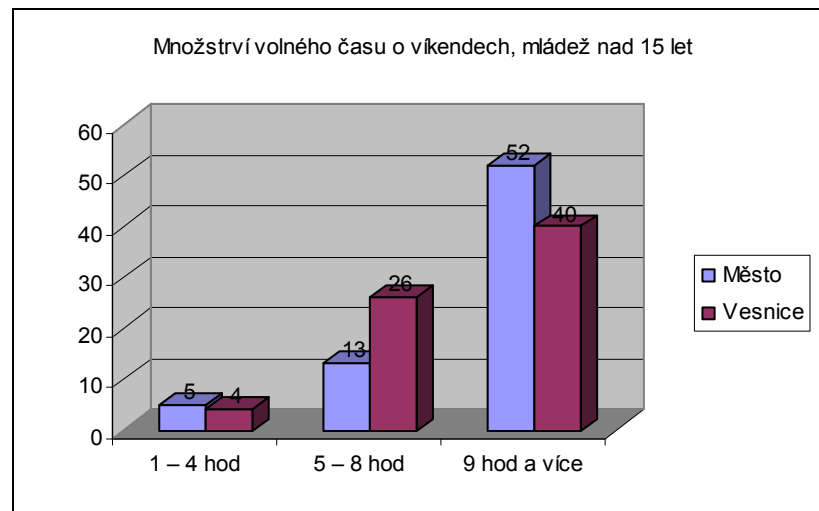
Tab. 3. Otázka č. 6 – Množství volného času mládeže

Graf 3. Otázka č. 6 – Množství volného času mládeže

Víkendy	1 – 4 hod.	5 – 8 hod.	9 hod. a více
Město	5	13	52
Vesnice	4	26	40

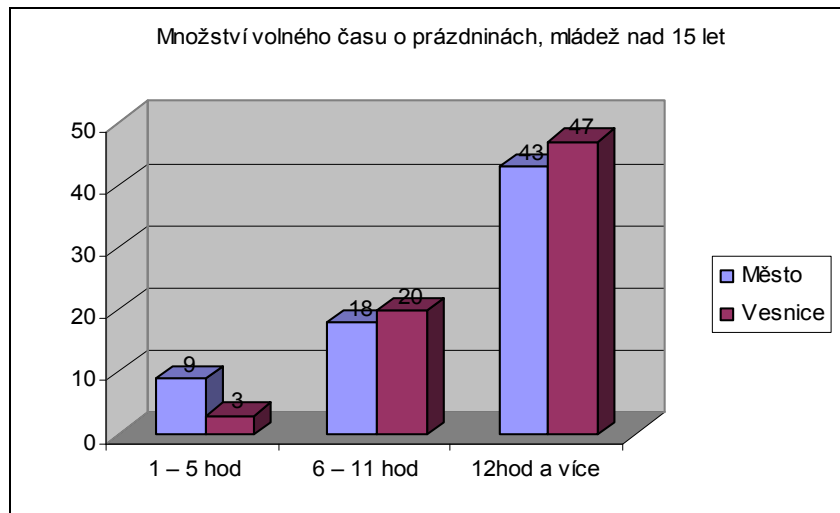
Tab. 4. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Graf 4. Otázka č. 6 – Množství volného času mládeže

Prázdniny	1 – 5 hod.	6 – 11 hod.	12 hod. a více
Město	9	18	43
Vesnice	3	20	47

Tab. 5. Otázka č. 6 – Množství volného času mládeže

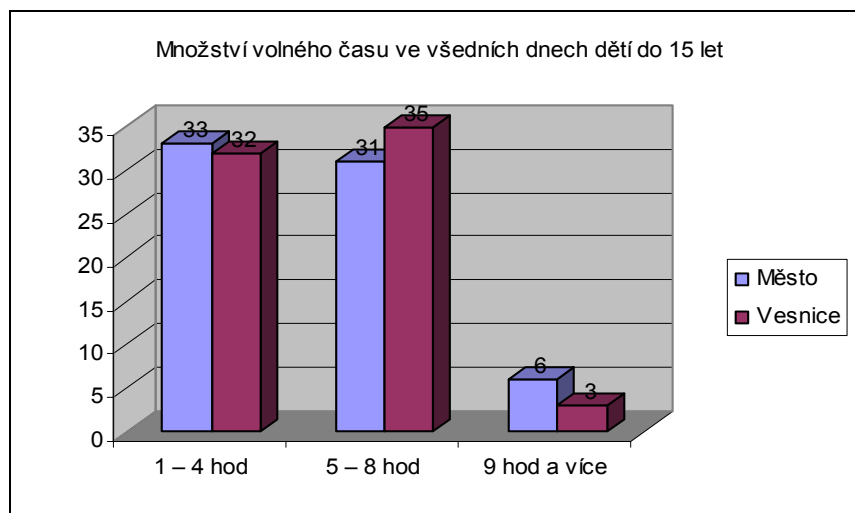

Graf 5. Otázka č. 6 – Množství volného času mládeže

Množství volného času dětí

Všední dny	1 – 4 hod.	5 – 8 hod.	9 hod. a více
Město	33	31	6
Vesnice	32	35	3

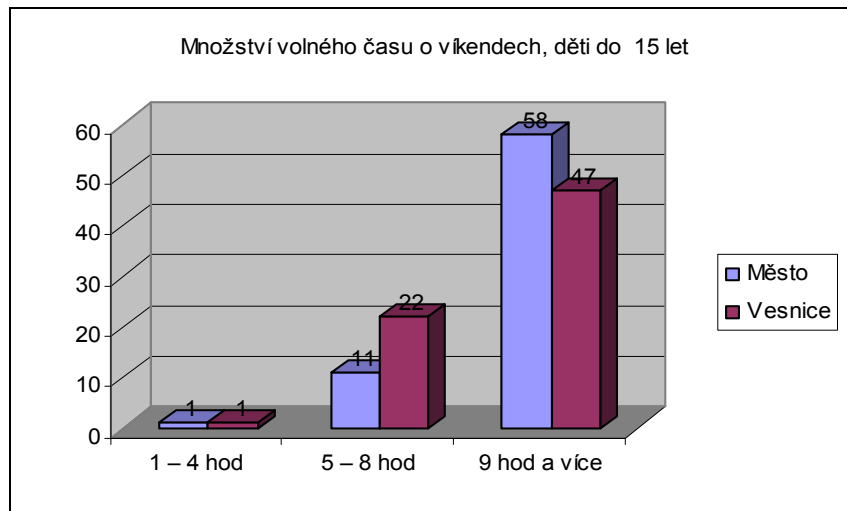
Tab. 6. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Graf 6. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Víkendy	1 – 4 hod.	5 – 8 hod.	9 hod. a více
Město	1	11	58
Vesnice	1	22	47

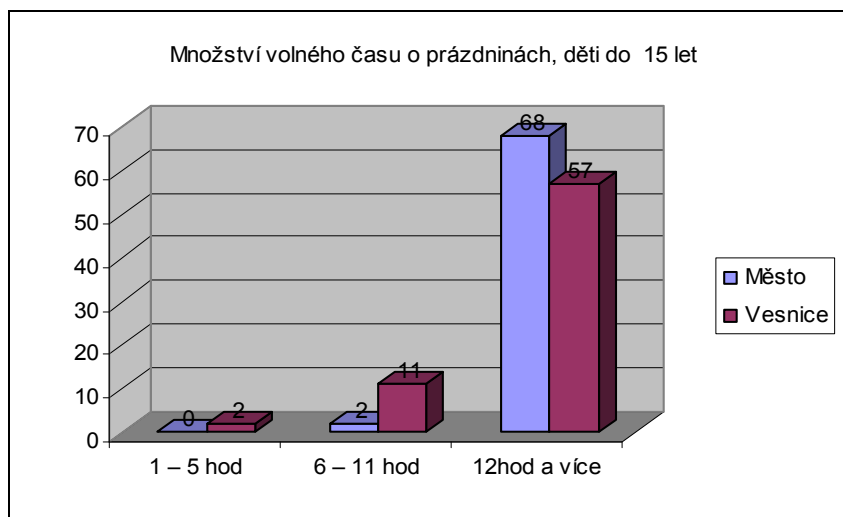
Tab. 7. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Graf 7. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Prázdniny	1 – 5 hod.	6 – 11 hod.	12 hod. a více
Město	0	2	68
Vesnice	2	11	57

Tab. 8. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Graf 8. Otázka č. 6 – Množství volného času dětí

Z tabulek a grafů je tedy patrné, že množství volného času, kterého mají děti a mládež nejen ve městě, ale i na vesnici se výrazně neliší. Výraznější rozdíl je vidět v množství volného času o prázdninách, kdy děti jej mají více než mládež. Tato situace může být způsobena i nižší nabídkou volnočasových aktivit pro děti. U mládeže se většinou

předpokládá, že je více či méně samostatná, a proto se s ní ve volném čase dá uskutečňovat větší množství aktivit než s dětmi.

Otázka č. 7

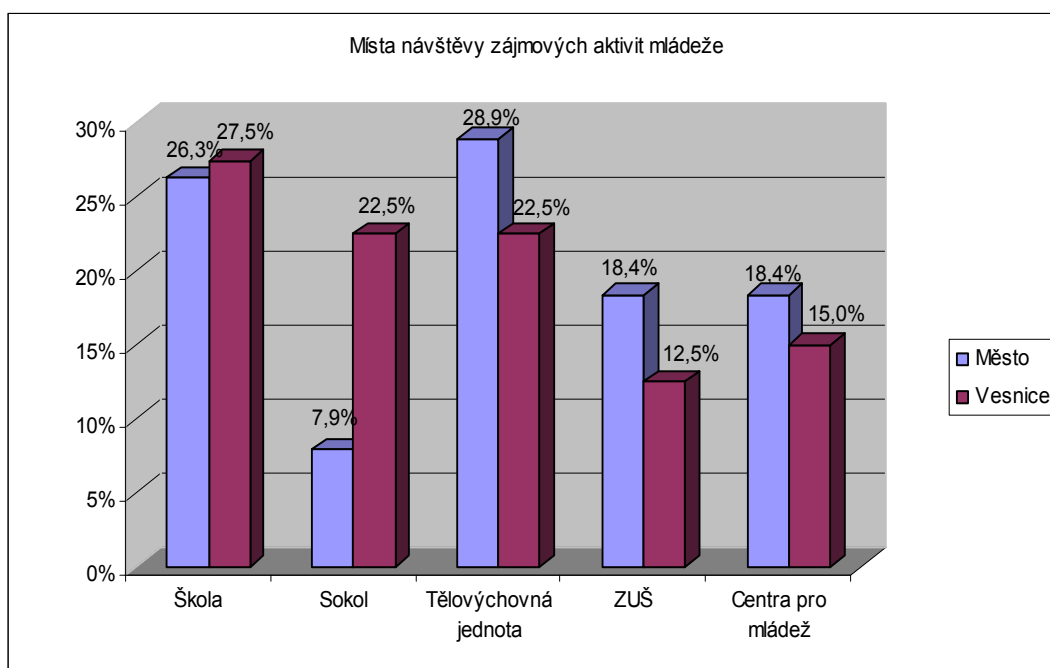
Kde navštěvujete zájmové kroužky?

Rovněž i tato otázka byla uzavřená s 5-ti možnostmi výběru. Vzhledem k tomu, že respondenti zaškrtnuli více než jednu možnost, jsou získané údaje převedeny na procentuální hodnoty. Cílem pak bylo zjistit, do jaké míry využívají děti a mládež nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Mládež

	Škola	Sokol	Tělovýchovná jednotka	ZUŠ	Centra pro mládež
Město	26,3%	7,9%	28,9%	18,4%	18,4%
Vesnice	27,5%	22,5%	22,5%	12,5%	15,0%

Tab. 9. Otázka č. 7 – Zájmová činnost mládeže

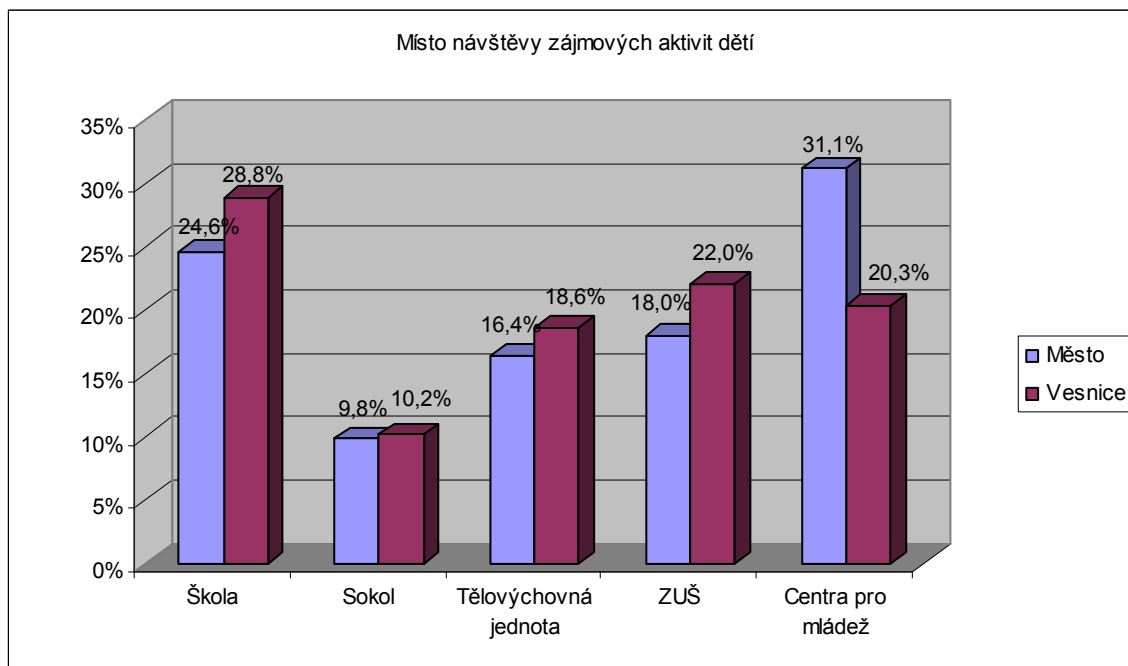

Graf 9. Otázka č. 7 - Zájmová činnost mládeže

Děti

	Škola	Sokol	Tělovýchovná jednota	ZUŠ	Centra pro mládež
Město	24,6%	9,8%	16,4%	18,0%	31,1%
Vesnice	28,8%	10,2%	18,6%	22,0%	20,3%

Tab. 10. Otázka č. 7 – Zájmová činnost dětí

Graf 10. Otázka č.7 - Zájmová činnost dětí

Důležitým ukazatelem je množství respondentů, kteří navštěvují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (centra pro mládež). Vzhledem k tomu, že ve Zlínském kraji jsou tato zařízení umístěna převážně ve městech, navštěvují je převážně děti a mládež z města. Výrazně je to patrné u zájmové činnosti dětí, kde celých 31 % respondentů navštěvuje tato centra. Z ostatních možností stojí za zmínku realizování sportovních aktivit v porovnání mládeže s dětmi. Zatímco děti více navštěvují nízkoprahová zařízení, mládež se více věnuje sportovním aktivitám v různých sportovních klubech.

Otázka č. 8

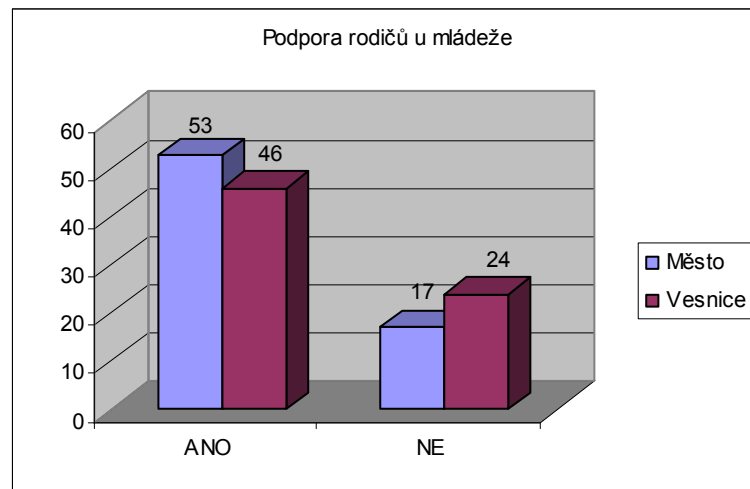
Podporují Vás rodiče při trávení volného času?

Ve věku dospívání je důležitá podpora našich nejbližších. Tato otázka vytváří přechod mezi částí dotazníku volný čas a rizikovými aktivitami. Tam, kde chybí kontrola a pomoc ze strany rodičů, snadno dochází k rozvoji rizikového jednání, které může časem přerůst

v nejednu patologickou závislost. Otázka bylo volena uzavřeně, pouze s kladnou nebo zápornou možností odpovědi.

	ANO	NE
Město	53	17
Vesnice	46	24

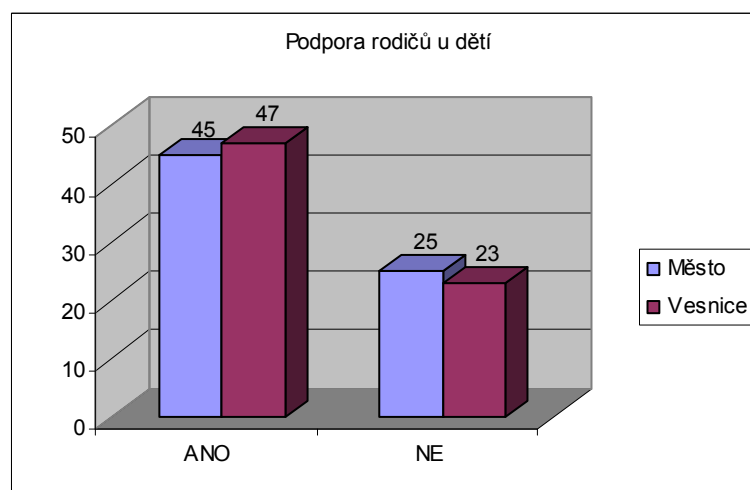
Tab. 11. Otázka č. 8 – Podpora rodičů - mládež

Graf 11. Otázka č. 8 – Podpora rodičů - mládež

	ANO	NE
Město	45	25
Vesnice	47	23

Tab. 12. Otázka č. 8 – Podpora rodičů - děti

Graf 12. Otázka č. 8 – Podpora rodičů – děti

Odpovědi jsou zcela jednoznačné. U dětí i mládeže je podpora rodičů výrazná a nezáleží zda děti a mládež žijí ve městě nebo na vesnici. Sami respondenti doplnili do dotazníku i

způsoby podpory. Většinou jako podporu chápou odvoz na a z organizovaných volnočasových aktivit jako jsou tréninky a kroužky. Rovněž většina uvedla jako podporu ekonomickou stránku, jakou je zaplacení poplatků souvisejících s organizovaným využíváním volného času.

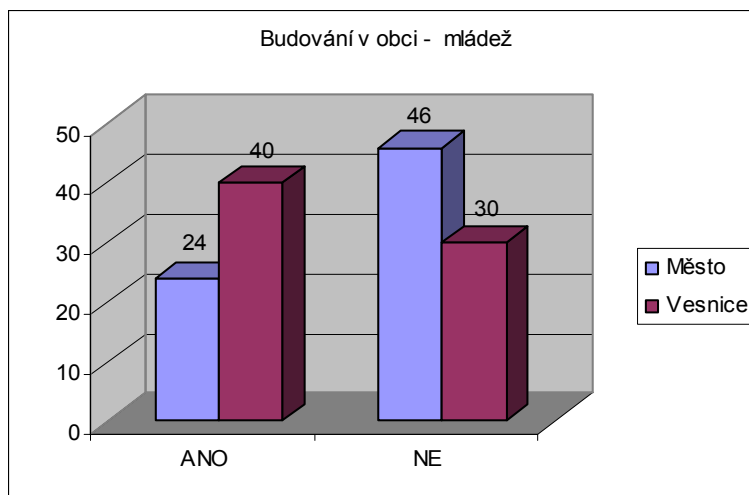
Otázka č. 9

Jste ochotni ve svém volném čase podílet se na úklidu a budování ve své obci?

Cílem bylo zjistit, zda v rámci volného času jsou děti a mládež ochotni udělat něco pro místo, ve kterém žijí a vyrůstají, a tak prověřit jejich citovou vazbu k místu bydliště. Otázka byla volena uzavřeně pouze s možnostmi ano či ne.

	ANO	NE
Město	24	46
Vesnice	40	30

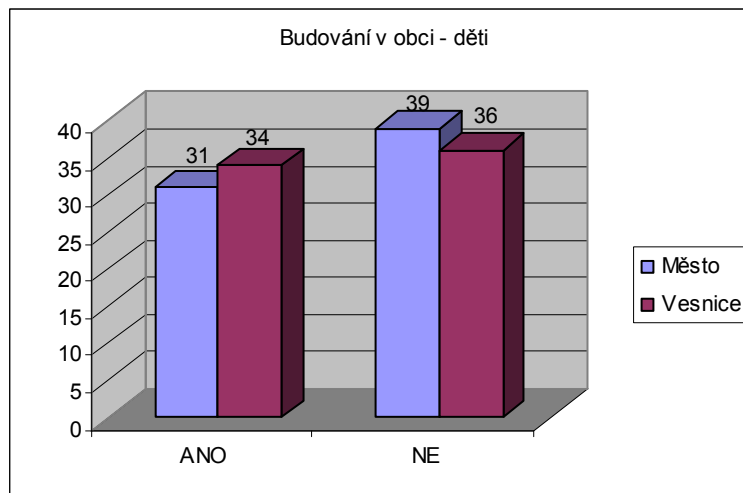
Tab. 13. Otázka č. 9 – Budování v obci - mládež

Graf 13. Otázka č. 9 – Budování v obci mládež

	ANO	NE
Město	31	39
Vesnice	34	36

Tab. 14. Otázka č. 9 – Budování v obci - děti

Graf 14. Otázka č. 9 – Budování v obci mládež

V odpovědích je vidět rozdíl zvláště pak u mládeže. Zatímco u mládeže z města není ochota věnovat část svého volného času na zlepšení prostředí ve kterém žijí u mládeže z vesnice je tomu naopak. U dětí, zvláště pak dětí z města, je tomu jinak. Jejich ochota podílet se na budování ve své obci je vyšší. U dětí z vesnice je pak poměr mezi mládeží a dětmi podobný.

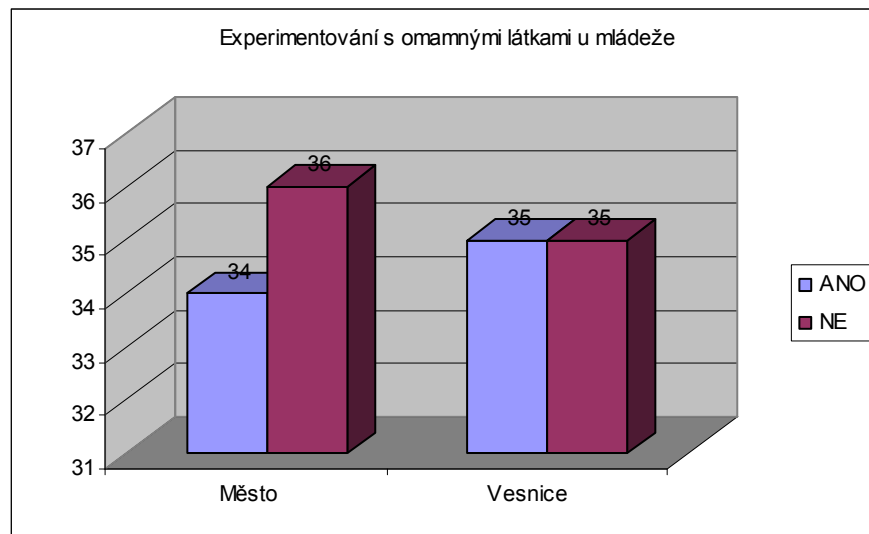
Otázka č. 10

Experimentoval jste s drogami? Pokud ano s jakými?

Touto otázkou začíná třetí část dotazníku zaměřená na rizikové aktivity, které se mohou vyskytnout ve volném čase. Problémy týkající se drog jsou v současné době velmi aktuální zvláště u dospívající mládeže.

	ANO	NE
Město	34	36
Vesnice	35	35

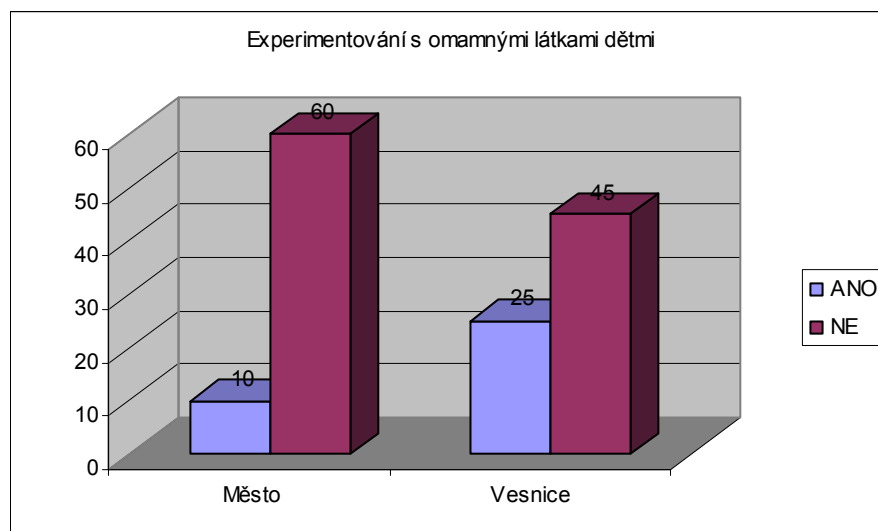
Tab. 15. Otázka č. 10 – Experimentování s drogami - mládež

Graf 15. Otázka č. 11 - Experimentování s drogami- mládež

	ANO	NE
Město	10	60
Vesnice	25	45

Tab. 16. Otázka č. 10 – Experimentování s drogami
- děti

Graf 16. Otázka č. 10 - Experimentování s drogami-mládež

Výsledky u této otázky, zvláště pak u mládeže jsou znepokojující. Ve skupině mládeže pak rozdíl mezi městem a vesnicí není žádný. Celá polovina dotázaných respondentů starších 15-ti let už vyzkoušela nějakou drogu. Většinou se jedná o halucinogenní drogy jako je např. marihuanu a extáze. Jen ojediněle se objevují narkotické látky. U dětí je rozdíl mezi

městem a vesnicí markantnější. Pro děti byl drogou, které okusili alkohol, jen výjimečně se objevovaly halucinogenní drogy. Pokud ano, šlo hlavně o marihuanu.

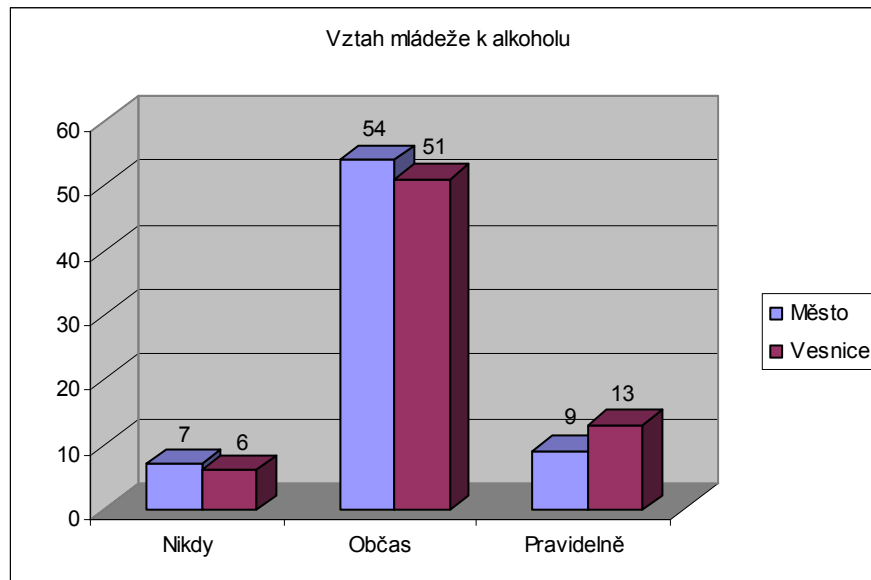
Otázka č. 11

Jaký máte vztah k alkoholu?

V oblasti alkoholu jsem zvolil otázku uzavřenou. Respondenti měli na výběr z možností: nikdy, občas a pravidelně. K těmto třem možnostem jsem přistoupil, protože děti zcela přesně nedokáží vyjádřit míru užívání alkoholu.

	Nikdy	Občas	Pravidelně
Město	7	54	9
Vesnice	6	51	13

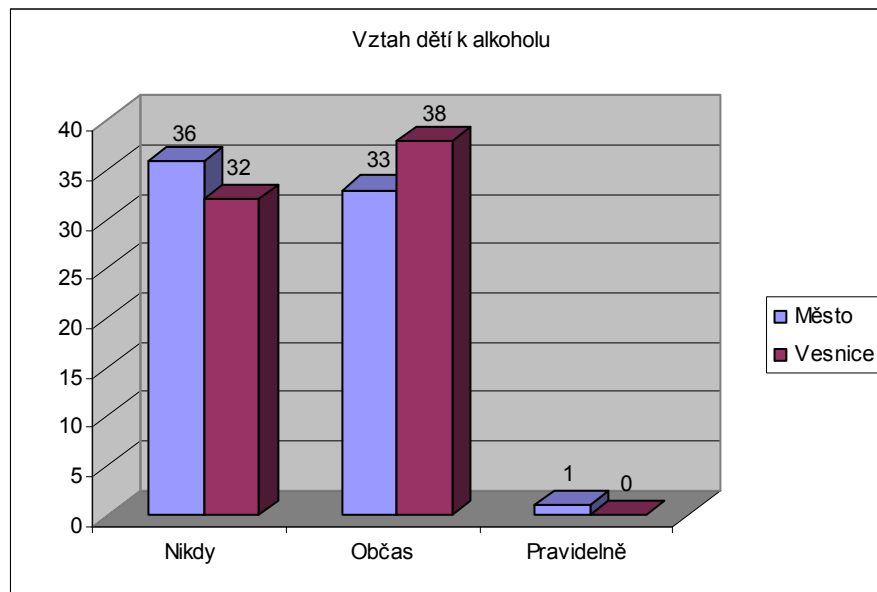
Tab. 17. Otázka č. 11 – Vztah k alkoholu - mládež

Graf 17. Otázka č. 11 – Vztah k alkoholu - mládež

	Nikdy	Občas	Pravidelně
Město	36	33	1
Vesnice	32	38	0

Tab. 18. Otázka č. 11 – Vztah k alkoholu - děti

Graf 18. Otázka č. 11 – Vztah k alkoholu - děti

Stejně jako v předchozí otázce i zde jsou výsledky znepokojivé, zvláště pak u mládeže, kde drtivá většina z dotázaných užívá alkohol. Rozdíly mezi městem a vesnicí jsou zanedbatelné. Z toho je zřejmé, že rizika vzniku patologické závislosti jsou stejně vysoké jak ve městě tak na vesnici.

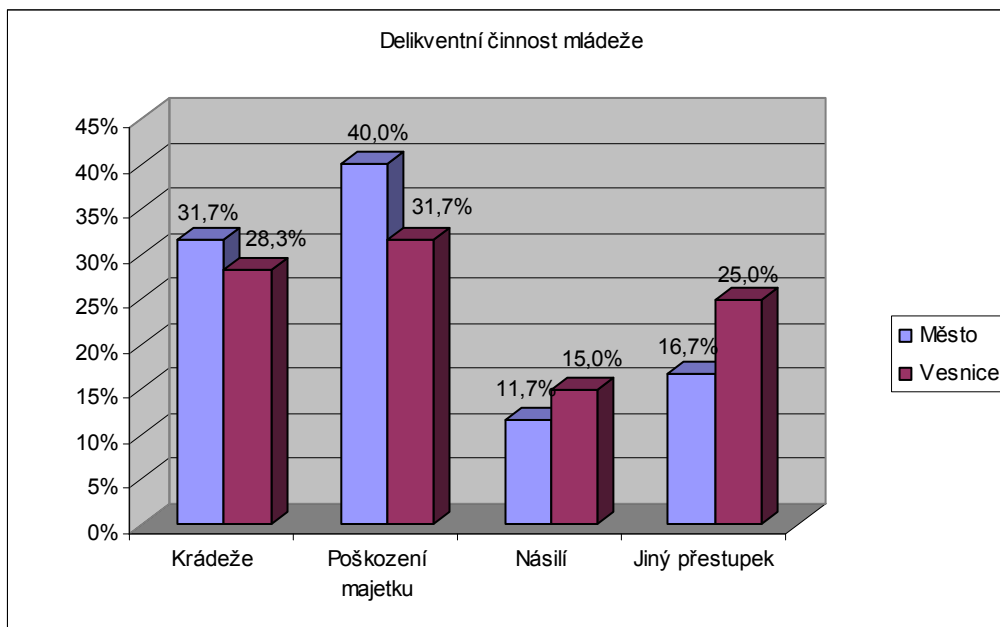
Otázka č. 12

Dopustil jste se někdy krádeže, poškození majetku, násilí, jiného přestupku?

Tato otázka má dokončit celkový obraz o rizikových aktivitách tak, jak se objevují u současných dětí a mládeže. Respondenti měli na výběr ze čtyř možností a to: krádeže, poškození cizího majetku, násilného jednání nebo jiného přestupku či deliktu. Stejně jako v předchozích otázkách týkajících se rizikového jednání, i tato otázka byla volena jako uzavřená. Důvodem bylo, že zvláště mladší respondenti se pravděpodobně s trestnou činností v jakékoliv podobě ještě nesetkali, a proto by jejich odpovědi v případě otevřené otázky byly zkreslené. Protože respondenti zaškrtnli více než jen jednu možnost, jsou hodnoty převedeny na procentuální podíl. Vzhledem k citlivosti těchto údajů k jednotlivé osobě jsou jednotlivé možnosti zobecněny. Tudíž není možné přesně určit, zda krádeže jsou jen drobné jako např. odcizení sladkostí v obchodě nebo zda se jedná o krádeže se způsobenou vyšší škodou. Podobně je tomu i v případě poškození majetku.

	Krádeže	Poškození majetku	Násilí	Jiný přestupek
Město	31,7%	40,0%	11,7%	16,7%
Vesnice	28,3%	31,7%	15,0%	25,0%

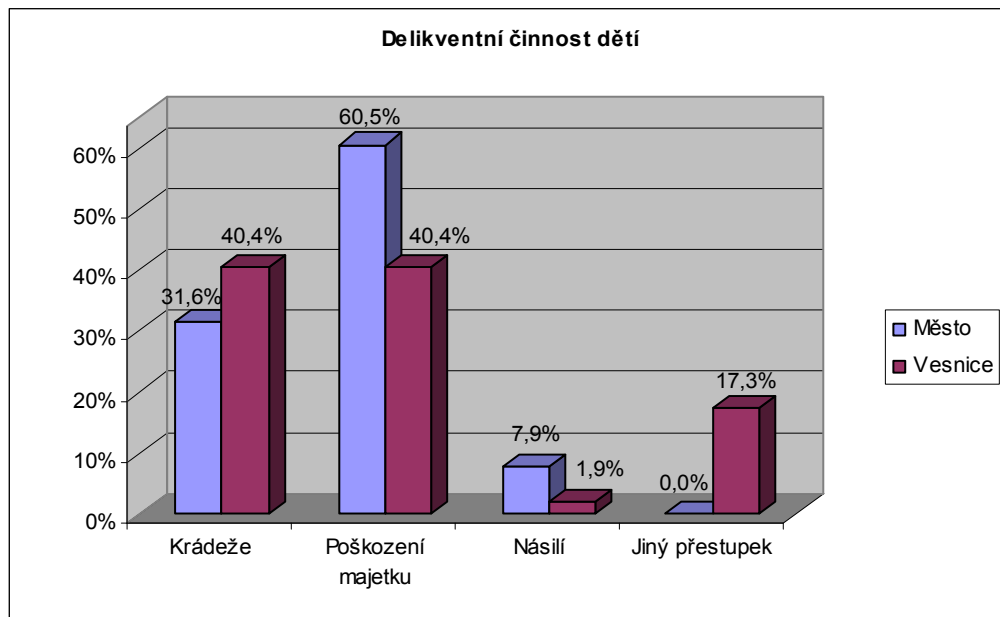
Tab. 19. Otázka č. 12 – Delikventní činnost mládeže

Graf 19. Otázka č. 12 – Delikventní činnost mládeže

	Krádeže	Poškození majetku	Násilí	Jiný přestupek
Město	31,6%	60,5%	7,9%	0,0%
Vesnice	40,4%	40,4%	1,9%	17,3%

Tab. 20. Otázka č. 12 – Delikventní činnost dětí

Graf 20. Otázka č. 12 – Delikventní činnost dětí

Stejně jako v předchozích otázkách i v této jde o překvapivé hodnoty. Největší podíl patologického jednání v porušování zákonů je v oblasti poškození majetku a krádeže. Samozřejmě je zde výrazný rozdíl mezi dětmi a mládeží. Zatímco se děti dopouští krádeží a poškození majetku u mládeže se začínají projevovat první známky násilného jednání.

4.5 Potvrzení a vyvrácení hypotéz

H1: Děti a mládež z města využívají volný čas více v nízkoprahových zařízeních než děti a mládež pocházející z vesnice.

Hypotéza se potvrdila. Jak mládež tak i děti z města navštěvují ve větší míře nízkoprahová zařízení. Rozdíl však není v případě mládeže vysoký, jde o pouhé tři procentní body. V případě dětí jde však již o rozdíl jedenácti procentní. Tato situace je do jisté míry způsobena tím, že nízkoprahové zařízení jsou z velké části situovány ve městech, a proto děti a mládež z města k nim mají jednodušší dostupnost, protože tato zařízení jsou situována tak, aby byla v dosahu pro co největší množství dětí a mládeže. Velikost rozdílu mezi dětmi a mládeží je pak způsobena skutečností, že pro mládež z vesnice není problémem samotná doprava do nízkoprahového zařízení. Stejně tak u dětí je dopravní obslužnost stejná jako u mládeže, pokud máme na mysli hromadnou dopravu osob. Omezení dětí tedy spočívá v jejich bezpečnosti. Jde tedy o obavu rodičů o jejich děti při dopravě do města a zpět.

H2: Děti a mládež z města ve větší míře využívají organizované volnočasové aktivity než děti a mládež pocházející z vesnice.

Hypotéza se nepotvrdila. Pro toto tvrzení však platí výjimka. Z provedeného výzkumu vyplývá, že po sečtení jednotlivých oblastí, ve kterých dochází k organizovaným aktivitám, je mezi dětmi a mládeží z města a z vesnice velmi nepatrný rozdíl. Proto můžeme říci, že děti ve městě i na vesnici tráví volný čas v organizované formě ve stejné míře. To znamená, že možnosti pro trávení volného času dětí a mládeže jsou jak ve městě tak na vesnici shodné. Vesnice jsou ve Zlínském kraji rozmístěny rovnoměrně a dopravní obslužnost do větších obcí a měst, kde jsou organizované aktivity více zastoupeny, je dobrá. Proto mají děti a mládež z vesnice lepší možnost dopravy do měst, kde mají větší možnost účastnit se organizovaného využívání volného času.

H3: Děti a mládež z města mají větší sklony k provozování rizikových aktivit a patologickému jednání než děti a mládež pocházejí z vesnice.

Hypotéza se nepotvrdila. V oblastech, jako je užívání omamných látek, vztah k alkoholu a kriminalita, které se nejčastěji objevují v souvislosti s patologickým jednáním dětí a mládeže, je míra tohoto jednání rovnocenná. Ve skupině dětí je však překvapivě výrazně vyšší míra užívání omamných látek. Tato skutečnost by se dala předpokládat více u dětí a mládeže žijících ve městě, protože mají k omamným látkám mnohem lepší dostupnost vzhledem k anonymitě, které se jim ve městě dostává. Naopak u kriminality mírně převažují děti a mládež žijící ve městě. To může být způsobeno větším množstvím příležitostí k drobným krádežím nebo poškození cizího majetku. I tak jsou údaje týkající se patologického jednání varující.

Výzkum je částečným průřezem mezi dětmi a mládeží ve Zlínském kraji. Prokázal, že děti a mládež mají dostatek volného času, který využívají k různým aktivitám. Bohužel mezi tyto činnosti patří i rizikové aktivity jako vztah k alkoholu, omamným látkám a náznaky delikventní činnosti. Přitom je nepodstatné, zda se jedná o děti a mládež z města nebo vesnice. Výsledky jsou znepokojující zvláště v oblasti patologického jednání.

K tomu, abychom mohli zjistit skutečnou situaci, bylo by nutné provést mnohem rozsáhlejší výzkum, kterého se budou účastnit děti a mládež ze všech částí Zlínského kraje.

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo seznámit se s pojmem neorganizovaná mládež a rozdíly mezi organizovanou a neorganizovanou mládeží, definovat rizikovou mládež a příčiny jejího vzniku. K pochopení návaznosti na vznik rizikové mládeže bylo nutné charakterizovat volný čas, jeho členění, způsoby využití a faktory které ovlivňují trávení volného času. V praktické části jsem se pak zaměřil na nízkoprahová zařízení a jejich cíle. Popsal jsem nízkoprahová centra ve Zlínském kraji a přiblížil jejich činnosti a programy, které nabízejí neorganizovaným dětem a mládeži. Cíl výzkumu byl splněn. Děti a mládež mají představu o možnostech trávení volného času v nízkoprahových zařízeních a s tím se potvrdila i stanovená hypotéza. Mimo tohoto pozitivního výsledku se na straně druhé objevil problém s vytvářením prostředí, které vede k rizikovému chování a jednání. Proto by měla práce pedagogů spočívat v osvětě dětí a mládeže v oblasti rizikových aktivit a správného směřování na mimoškolní zařízení. Důležitá je i spolupráce s policií, která pořádá preventivní přednášky ve školách a učilištích.

Pokud máme současný stav mládeže srovnat s obdobím před rokem 1989, můžeme mluvit o větších počtech mládeže neorganizované než organizované. I když před rokem 1989 povinná organizace dětí a mládeže, která začínala již od prvních tříd (jiskry, pionýr, svazák) základních škol a pokračovala až do dospělosti, může působit nesvobodně nebo jako politický nástroj tehdejší doby, pro další vývoj dětí měla pozitivní vliv. Významným způsobem snižovala rizikové faktory a projevy sociálně-patologických jevů, se kterými se dnes setkáváme stále častěji. Zatím co před rokem 1989 byla společnost stejnorodá, v současné době probíhá ve společnosti řada procesů, které způsobují dělení mládeže na jednotlivé skupiny. Tím se pomyslné nůžky stále více rozvírají a mezi jednotlivými skupinami mládeže vzniká větší propast, která charakterizuje jak jednotlivé skupiny tráví volný čas.

V případech jak zamezit rizikovému chování a jeho projevům existuje velké množství řešení. Rizikovou skupinou ve větších městech jsou děti a mládež, která se nachází v obtížných životních situacích. Tato skupina však může najít pomoc u občanských sdružení zaměřených právě na tyto skupiny nebo obecně prospěšných organizací, které poskytují služby v rámci nízkoprahových zařízení.

Nízkoprahová zařízení patří mezi sociální služby Ministerstva práce a sociálních věcí, které mají jasně specifikovanou sociální službu. I když se nízkoprahové aktivity v České republice začaly rozvíjet teprve v nedávné době, můžeme hovořit o jejich vysoké úrovni. Budování nových nízkoprahových center a zlepšování služeb prostřednictvím specializovaných pracovníků v již existujících nízkoprahových zařízeních je dobrou investicí do budoucnosti našich dětí a mládeže.

Problémy neorganizovaných dětí a mládeže jsou velmi obsáhlé. S technologickým rozvojem společnosti zůstává rodičům méně času na výchovu svých potomků. V honbě za úspěchem a bohatstvím často zapomínají, že to nejcennější, co v životě máme, jsou naše děti. Proto bychom jim měli věnovat co nejvíce našeho času, aby z nich vyrostly lidé, kteří budou prospěšní celé společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BRINDZA, Ján. *Deti a ich voľný čas*. Bratislava : SÚV SZM, 1984. 87 s. ISBN 74-040-84.
- Centrum archa* [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.centrumarcha.cz/>>.
- Český statistický úřad : *statistická ročenka České republiky 2009* [online]. 2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4003-09>>.
- Diakonie Českobratrské církve evangelické středisko Vsetín* [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.diakonievsetin.cz/clanky/rubikon>>.
- Diakonie Českobratrské církve evangelické středisko Vsetín* [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.vsetin.caritas.cz/charitni-sluzby/15-nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez-zrnko.html>>.
- Dům Ignáce Stuchlého - salesiánský klub mládeže o.s.* [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://frystak.sdb.cz/>>.
- HERZOG, Aleš, et al. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Praha : Česká asociace streetwork, 2008. 20 s.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- JEDLIČKA Richard. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- Klub KamPak?* [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <www.kampak-slavicin.cz>.
- LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež*. Redaktorka Alena Miltová. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. 156 s. ISBN 80-85850-66-4.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MASARIKOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Nitra : Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2002. 164 s. ISBN 80-968735-0-4.

Město Vizovice [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.vizovice.eu/sport-a-rekreace/vitek/2007-08-16.html>>.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času : Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PERHÁCS, Ján, et al. *Multidimenzionálne aspekty výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Nitra : Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005. 345 s. ISBN 80-8050-893-3.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník : 4., aktualizované vydání*. 4. vyd. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*: 1. vydání. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2

Salesiánský klub mládeže [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://zlin.sdb.cz/skm-zlin/>>.

Sociální služby Uherský Brod [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.ssub.cz/nzdm-uhersky-brod>>.

SPOUSTA, Vladimír, et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzity, 1996. 37 s. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, Vladimír, et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1997. 00 s. ISBN 80-210-1007-X.

Unie Kompas [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.unko.cz/index.php/t-klub/co-je-t-klub>>.

Unie Kompas [online]. 2009 [cit. 2009-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.unko.cz/index.php/slikr/co-je-slikr>>.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 468 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Volný čas a pedagogika zážitku*. [s.l.] : [s.n.], 1992. 00 s. ISBN 80-210-0428-2.

VÁŽANSKÝ, Mojmír; SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : Nakladatelství PAIDO, 1995. 176 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

WIEGEROVÁ, Adriana. *Cesty demokracie vo výchove a vzdelávaní*. Bratislava : Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky v Bratislave, 2003. 185 s. ISBN 80-88868-85-8.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Způsoby trávení volného času mládeže	44
Tab. 2. Způsoby trávení volného času dětí	44
Tab. 3. Množství volného času mládeže	46
Tab. 4. Množství volného času dětí	46
Tab. 5. Množství volného času mládeže	47
Tab. 6. Množství volného času dětí	47
Tab. 7. Množství volného času dětí	48
Tab. 8. Množství volného času dětí	48
Tab. 9. Zájmová činnost mládeže	49
Tab. 10. Zájmová činnost dětí	50
Tab. 11. Podpora rodičů - mládež	51
Tab. 12. Podpora rodičů - děti	51
Tab. 13. Budování v obci – mládež	52
Tab. 14. Budování v obci – děti	52
Tab. 15. Experimentování s drogami - mládež	53
Tab. 16. Experimentování s drogami – děti	54
Tab. 17. Vztah k alkoholu – mládež	55
Tab. 18. Vztah k alkoholu – děti	55
Tab. 19. Delikventní činnost mládeže	57
Tab. 20. Delikventní činnost dětí	57

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník pro děti a mládež ve věku od 12. – 18. let

Pokyny k vyplnění dotazníku: U otázek kde jsou uvedeny možnosti označte (zakroužkujte, případně označte křížkem) možnost, která nejvíce odpovídá Vaší odpovědi.

1) Jaký je Váš věk?

2) Místo bydliště

a) město (např. Zlín, Uherské Hradiště, Kroměříž, Vsetín)

b) obec

3) Jaké je vaše vzdělání?

a) základní (základní škola)

b) střední (střední škola, učiliště, gymnázium)

4) Co si představujete pod pojmem „volný čas“?

5) Jak trávíte volný čas?

sledováním televize

čtením knih, časopisů

sportem

ekologické aktivity

u počítače

navštěvování ZUŠ

nicneděláním

jiným způsobem (jakým) _____

6) Kolik volného času máte? (uved'te přibližný počet hodin denně)

a) v pracovní den

b) o víkendu

c) v období prázdnin

7) Kde navštěvujete zájmové kroužky?

- ve škole tělovýchovné jednoty sokol
 základní umělecká škola centra pro mládež

Jak často navštěvujete zájmové kroužky (např. 1 x týdně, o víkendu)?

8) Podporují Vás rodiče při trávení volného času?

- ANO NE

9) Jste ochotni ve svém volném čase podílet se na úklidu a budování ve své obci?

- ANO NE

10) Experimentoval jste s drogami? Pokud ano s jakými?

- ANO NE
-

11) Jaký máte vztah k alkoholu?

Užíváte alkohol: Nikdy Občas Pravidelně

12) Dopustil/a jste se někdy?

- krádeže poškození cizího majetku násilného jednání
 jiného přestupku nebo deliktu